

การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำตามหลักสารานีธรรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร

Participation in Water Management according to Saraniyadhama Principles
of Rice Farmers in Thapman Subdistrict Taphan Hin District Phichit
Province

พระครูพิจิตรวรเวท¹ พระมหาสุเมฆ สมานิต² และพระครูโพธิวรคุณ³

Phrakhruphichitworawet, Phramahasumek Samahito and Phrakhruphothiworakun

Received: February 05, 2025

Revised: March 26, 2025

Accepted: March 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปของการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำตามหลักสารานีธรรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว 2) เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) ศึกษาหลักสารานีธรรมที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยสำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกข้าว จำนวน 214 คน จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการน้ำตามหลักสารานีธรรม และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .94 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ทดสอบสมมติฐานด้วย ค่าที ค่าเอฟ และการวิเคราะห์ความถดถอย พหุคูณ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพทั่วไปของการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำตามหลักสารานีธรรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีจำนวน

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Sumektaweekul2561@gmail.com

พื้นที่นา และอายุต่างกัน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในขณะที่เพศ ระดับการศึกษา และจำนวนครั้งในการทำนา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และ 3) หลักสารานีธรรมที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร พบว่า หลักสารานีธรรมทั้ง 6 ด้าน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในระดับมีความสัมพันธ์มาก มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณคิดเป็นร้อยละ 78.7 ($R = .787$) และสามารถร่วมกันพยากรณ์ คิดเป็นร้อยละ 61.9 ($R^2 = .619$) เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ พบว่า มีหลักสารานีธรรม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีความเห็นชอบร่วมกัน ด้านการจัดจิตปวารณาดี ด้านการแบ่งปันสิ่งของที่ได้มาอย่างทั่วถึง สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในขณะที่ด้านการประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การจัดการน้ำ, การมีส่วนร่วม, เกษตรกรผู้ปลูกข้าว, หลักสารานีธรรม

Abstract

This research article aims to 1) examine the general conditions of water management participation based on the principles of *Saraniyadhamma* among rice farmers; 2) compare levels of participation in water management among rice farmers, categorized by personal factors; and 3) investigate the influence of *Saraniyadhamma* principles on the participation of rice farmers in water management in Thapman Subdistrict, Taphanhin District, Phichit Province. This study employed a quantitative approach by surveying 214 rice farmers selected through multi-stage random sampling. Data were collected using a questionnaire on water management according to the *Saraniyadhamma* principles, with a reliability coefficient of 0.94. Data were analyzed using descriptive statistics, t-tests, F-tests, and multiple regression analysis at a significance level of 0.05. The findings revealed that 1) Overall, the level of participation in water management based on *Saraniyadhamma* principles among rice farmers was high. Each dimension of participation was also rated at a high level. 2) Comparison of participation levels based on personal factors showed that differences

in farm size and age were statistically significant at the 0.01 level. In contrast, gender, education level, and farming frequency did not differ significantly. 3) All six dimensions of *Saraniyadhamma* were found to have a strong relationship with farmers' participation in water management, with a multiple correlation coefficient (R) of 0.787 and a coefficient of determination (R^2) of 0.619. Four dimensions—mutual agreement, goodwill, equitable sharing, and harmonious conduct—significantly predicted participation at the 0.01 level, while the dimension of consistent practice significantly predicted participation at the 0.05 level.

Keywords: Water Management, Participation, Rice Farmers, *Saraniyadhamma* Principles

บทนำ

น้ำเป็นหนึ่งในปัจจัยพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตในโลก ทั้งพืช และสัตว์ โดยเฉพาะมนุษย์ซึ่งต้องใช้น้ำทั้งการบริโภคและอุปโภค นอกจากนี้น้ำยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศธรรมชาติ เป็นต้นกำเนิดของสายน้ำต่าง ๆ ที่หล่อเลี้ยงสิ่งมีชีวิตทุกประเภทในโลก ปัจจุบันการเพิ่มขึ้นของประชากร และการพัฒนาความเจริญของประเทศทำให้สภาพของธรรมชาติเปลี่ยนแปลงส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ โดยผลกระทบดังกล่าว พบว่าประเทศไทยได้รับผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน เช่น สายน้ำเปลี่ยนทิศทางการไหลลงสู่ทะเลส่งผลให้สายน้ำหลายสายเกิดความตื้นเขิน และเหือดแห้งไป เกิดอุทกภัยน้ำท่วมซึ่งเป็นผลมาจากการก่อสร้างถนน การถมที่เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยที่กีดขวางเส้นทางน้ำในช่วงฤดูฝนที่น้ำจะไหลจากพื้นที่สูงกว่าไปหาพื้นที่ต่ำส่งผลให้น้ำท่วมขังเป็นระยะเวลานาน นอกจากนี้ จากสภาวะโลกร้อน (Global Warming) ส่งผลให้เกิดภัยแล้งส่งผลกระทบโดยตรงต่อผลผลิตทางการเกษตร ชีวิตความเป็นอยู่ ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนซึ่งการจัดการน้ำในประเทศไทยมีการดำเนินการอย่างระบบในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดย พ.ศ. 2435 จัดตั้งเป็นกระทรวงเกษตรพินิจการ และได้รับการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินการ อำนาจหน้าที่ มาตามลำดับเพื่อการจัดการน้ำของประเทศ โดยมีนโยบายบริหารจัดการน้ำให้เกิดประสิทธิภาพเพื่อการเกษตรรวมถึงบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2567) แต่ถึงกระนั้นในการจัดการน้ำต้องอาศัยการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ และภาคประชาชนเพื่อการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าและเกิด

ประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรมผู้ปลูกข้าวนาปรัง คือ ข้าวที่ถูกเพาะปลูกในฤดูแล้งซึ่งต้องอาศัยน้ำจากระบบชลประทาน เนื่องจากต้องใช้น้ำในปริมาณมากพอสมควรในการเพาะปลูก

ดังนั้น สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมชลประทานจึงดำเนินการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการจัดการน้ำในรูปแบบขององค์กรของเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน มีการบริหารในรูปแบบคณะกรรมการที่เลือกมาจากสมาชิกผู้ใช้น้ำ มีระเบียบข้อบังคับขององค์กรสมาชิกขององค์กรก็คือผู้ใช้น้ำจากระบบชลประทาน เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลให้เกิด “9 เพิ่ม” ได้แก่ 1) เพิ่มความใกล้ชิดระหว่างภาครัฐกับประชาชน 2) เพิ่มความชอบธรรมในการตัดสินใจ 3) เพิ่มคุณภาพในการตัดสินใจ 4) เพิ่มความสะดวกในการนำไปปฏิบัติ 5) เพิ่มความรู้สึกเป็นเจ้าของ 6) เพิ่มมีความกระตือรือร้นของประชาชนในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ 7) เพิ่มความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชนของเจ้าหน้าที่รัฐ 8) เพิ่มการรับรู้ถึงอุปสรรค ปัญหาและสามารถแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของตนเองได้ 9) เพิ่มการตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ตรงเป้าหมาย “3 ลด” ได้แก่ 1) ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา 2) ลดความขัดแย้งที่รุนแรงระหว่างการนำไปปฏิบัติ 3) ลดปัญหาการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐที่ไม่โปร่งใส และไม่เกิดประโยชน์ในท้องถิ่นได้ โดยองค์กรของเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน ประกอบด้วย “คณะกรรมการจัดการชลประทาน” ประกอบด้วย “กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน” หลายกลุ่มที่ใช้น้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ และภายในกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน ประกอบด้วย “กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐาน” ที่ใช้น้ำจากคูส่งน้ำซึ่งรับน้ำมาจากคลองส่งน้ำสายย่อยเพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำแบบเป็นระบบและยั่งยืน

จังหวัดพิจิตรเป็นพื้นที่หนึ่งที่ประสบปัญหาในการบริหารจัดการน้ำในภาคการเกษตรเช่นกัน โดยการจัดการน้ำของจังหวัดพิจิตรอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของโครงการชลประทานพิจิตร สังกัดสำนักงานชลประทานที่ 3 พิษณุโลก มีอาคารบังคับน้ำในเขตจังหวัดพิจิตร รวม 3 แห่ง พื้นที่ได้รับประโยชน์ประมาณ 45,000 ไร่ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมืองพิจิตร อำเภอตะพานหิน และอำเภอบางมูลนาก อาทิเช่น กรณีการแย่งน้ำของชาวนาเขตอำเภอสามงามโดยชาวนามากกว่า 40 คนของหมู่ที่ 5 ตำบลรังนก อำเภอสามงาม จังหวัดพิจิตร ยกพวกจะไปเปิดศึกแย่งน้ำกับชาวนาเขตตำบลกำแพงดิน ตำบลสามง่าม และตำบลย่านยาว บริเวณต้นคลอง C.35, C.38 และ C.41 เนื่องจากไม่พอใจพวกที่อยู่ต้นน้ำไม่เคารพกฎกติกา ที่แอบขโมยสูบน้ำในเวลากลางวันทั้งที่ชลประทานประกาศเป็นข้อห้าม โชคดีที่ทางตำรวจสายตรวจพื้นที่ และ อบต.ทราบข่าว จึงเรียกมาเจรจาและให้ยุติ และรับปากว่า จะเชิญผู้บริหารฝ่ายปกครองระดับอำเภอ ระดับหมู่บ้าน และ

เจ้าหน้าที่ชลประทานมาทำเวทีข้อตกลงร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อจะได้ยุติปัญหาข้อพิพาทของชาวนาพิจิตรที่กำลังเปิดศึกแย่งน้ำถึงขั้นจะวางมวยกันแบบรายวันดังกล่าว (ผู้จัดการออนไลน์, 2554) ปัจจุบันจากการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนการส่งน้ำของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 อำเภอดงพานหิน พบว่า การจัดการน้ำให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวยังไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวขาดความเข้าใจในหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ ไม่ยึดตามกฎระเบียบและข้อบังคับ รวมถึงมติที่ประชุม เช่น ปัญหาการสูบน้ำเข้านาตนเองที่ไม่เป็นไปตามลำดับตามข้อตกลงของกลุ่ม ส่งผลให้เกิดปัญหาการกระทบกระทั่งระหว่างเกษตรกรผู้ใช้น้ำด้วยกันเอง (กรมชลประทาน, 2566) สะท้อนทราบถึงความบกพร่องของกระบวนการการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ ซึ่งส่งผลกระทบติดตามมาต่อสมาชิกผู้ใช้น้ำอย่างรุนแรงในวงกว้างขึ้นตามลำดับกล่าวคือ นำไปสู่ความขัดแย้ง ขาดความรักความสามัคคีภายในกลุ่ม ซึ่งอาจถึงขั้นทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน บางครั้งลุกลามไปถึงขั้นเสียชีวิต ดังนั้นการสร้างความรักความสามัคคีภายในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมหนึ่งซึ่งเป็นหลักส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเกิดความรัก ความสามัคคี สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข คือ หลักสาราณียธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545) ประกอบด้วย การแสดงไมตรีจิตที่ดีต่อกัน การพูดต่อกันด้วยเมตตา การตั้งจิตปรารถนาดี การแบ่งปันสิ่งของ การปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน การมีความเห็นชอบร่วมกัน ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการทะเลาะวิวาทระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอีกทั้งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำทั้งเกษตรกรผู้ปลูกข้าวด้วยกันและส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้อง

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาข้างต้น คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำตามหลักสาราณียธรรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร” เพื่อนำเสนอผลการศึกษารั้งนี้ต่อฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 ตำบลวังสำโรง อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตรในการใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำตามหลักสาราณียธรรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำตามหลักสาราณียธรรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร

2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

3. เพื่อศึกษาหลักสารานุกรมที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณโดยแจกแบบสอบถามกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวภายในตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร มีกระบวนการประกอบด้วย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามความคิดเห็น มีค่าความเชื่อมั่น 0.94 ลักษณะของแบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนพื้นที่การทำนา จำนวนครั้งในการทำนา โดยมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับหลักสารานุกรม ประกอบด้วย ด้านการแสดงไมตรีจิตที่ดีต่อกัน (เมตตา ภาวกรรม) ด้านการพูดต่อกันด้วยเมตตา (หลักเมตตาวัจจกรรม) ด้านการตั้งจิตปรารถนาดี (หลักเมตตาโมกรรม) ด้านการแบ่งปันสิ่งของที่ได้มาอย่างทั่วถึง (หลักสาธารณโมคิ) ด้านการประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน (หลักศีลสามัญญตา) ด้านมีความเห็นชอบร่วมกัน (หลักทัญญูสามัญญตา) จำนวน 30 ข้อ ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล จำนวน 20 ข้อ และตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร ซึ่งจะเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ จำนวน 4 ข้อ

2. กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวภายในตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร จำนวน 459 (จิโรจน์ สมบัติใหม่, 2566) กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล จำนวน 214 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างง่าย จากสูตรของ Taro Yamane (1967) และใช้หลักการสุ่มแบบแบ่งชั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลมีลักษณะกระจายให้สัมพันธ์กับสัดส่วนของประชากร

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และสถิติเชิงอนุมาน ประกอบด้วย การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Anova) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ (Multiple Linear Regression) วิเคราะห์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลการศึกษาสภาพทั่วไปของการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำตามหลักสารานุกรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพนาหิน จังหวัดพิจิตร พบว่า 1.1 การจัดการน้ำตามหลักสารานุกรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพนาหิน จังหวัดพิจิตร พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = .36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน 1.2 การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพนาหิน จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = .39) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. สรุปผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพนาหิน จังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า มีเพียงประชาชนที่มีอายุ และจำนวนพื้นที่นาต่างกัน โดยภาพรวมมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพนาหิน จังหวัดพิจิตร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในขณะที่ เพศ ระดับการศึกษา และจำนวนครั้งในการทำนา โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

3. สรุปผลการศึกษาหลักสารานุกรมที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพนาหิน จังหวัดพิจิตร โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ผลการศึกษาดังตารางที่ 1-2 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณระหว่างการจัดการน้ำตามหลักสารานุกรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพนาหิน จังหวัดพิจิตร

หลักสารณียธรรม	B	Beta	t	Sig.
1. ด้านการแสดงไมตรีจิตที่ดีต่อกัน (เมตตากายกรรม)	.045	.052	1.044	.298
2. ด้านการพูดต่อกันด้วยเมตตา (เมตตาวจีกรรม)	.072	.086	1.683	.094
3. ด้านการตั้งจิตปรารถนาดี (เมตตามโนกรรม)	.229	.314	5.802	.000**
4. ด้านการแบ่งปันสิ่งของที่ได้มาอย่างทั่วถึง (สาธารณโกศล)	.108	.147	2.669	.008**
5. ด้านการประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน (ศีลสามัญญตา)	.083	.115	2.171	.031*
6. ด้านการมีความเห็นชอบร่วมกัน (ทิวฐีสามัญญตา)	.241	.339	6.537	.000 **
R = .787 R Square (R^2) = .619 Std. Error. = 243 Sig. = .000				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หลักสารณียธรรมโดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร ในระดับมีความสัมพันธ์มาก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณคิดเป็นร้อยละ 78.7 ($R = .787$) และสามารถร่วมกันพยากรณ์ คิดเป็นร้อยละ 61.9 ($R^2 = .619$) เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ (Beta) พบว่า ด้านการแสดงไมตรีจิตที่ดีต่อกัน (เมตตากายกรรม) และด้านการพูดต่อกันด้วยเมตตา (เมตตาวจีกรรม) ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว (Sig. > .05)

ในขณะที่ด้านการมีความเห็นชอบร่วมกัน (ทิวฐีสามัญญตา) ด้านการตั้งจิตปรารถนาดี (เมตตามโนกรรม) และด้านการแบ่งปันสิ่งของที่ได้มาอย่างทั่วถึง (สาธารณโกศล) มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตรเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ในขณะที่ด้านการประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน (ศีลสามัญญตา) มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตรเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

1. อภิปรายผลสภาพทั่วไปของการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำตามหลักสารณียธรรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร พบว่า 1) การจัดการน้ำตามหลักสารณียธรรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอดงพานหิน จังหวัดพิจิตร พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = .36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน

อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = .39) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้เพราะ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวซึ่งอยู่ในฐานะเป็นสมาชิกผู้ใช้น้ำมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนสมาชิกด้วยกัน จึงส่งผลให้มีความคิดที่หวังดีต่อสมาชิกด้วยกันอยู่เสมอซึ่งแสดงออกโดยการพูดคุยกันด้วยความจริงใจทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยสมาชิกผู้ใช้น้ำมีการแบ่งปันน้ำอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมเป็นไปตามกฎกติกาและข้อบังคับของกลุ่มสมาชิกผู้ใช้น้ำ นอกจากนี้สมาชิกผู้ใช้น้ำเมื่อเกิดปัญหาความคิดเห็นไม่ตรงกันจะประชุมเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมกันสอดคล้องกับงานวิจัยของสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูสุวรรณธรรมาภิรมย์ (สมชาย เจริญผา) (2565) พบว่า ระดับการประยุกต์ใช้หลักสารานีธรรม 6 เพื่อการส่งเสริมความสมานฉันท์ การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.562) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า หลักทฤษฎีสามัญญตา ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.534) รองลงมา หลักเมตตาทายกรรม ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.573) และหลักธรรมที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ หลักสธารณโมกข์ ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.573) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูวินัยธรสุธินันท์ กนต์วีโร (ลือประโคน) (2556) พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเสียของชุมชนคลอง 5 อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเสียของชุมชนคลอง 5 อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

2. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า มีเพียงประชาชนที่มีอายุ และจำนวนพื้นที่นาต่างกัน โดยภาพรวมมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในขณะที่ เพศ ระดับการศึกษา และจำนวนครั้งในการทำนา โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีอายุระหว่าง 31-50 ปี มีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีอายุระหว่าง 51 ปีขึ้นไป ด้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เนื่องจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีอายุระหว่าง 31-50 ปี มีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานการจัดสรรน้ำร่วมกับฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 นอกจากนี้มีการชักชวนญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมในมิติต่าง ๆ เช่น การร่วมกันบริจาคเงินเพื่อเป็นงบประมาณในการดำเนินการบำรุงรักษาคลองส่งน้ำให้สามารถส่งน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มากกว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีอายุระหว่าง 51 ปีขึ้นไป ในขณะเดียวกันเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีอายุระหว่าง

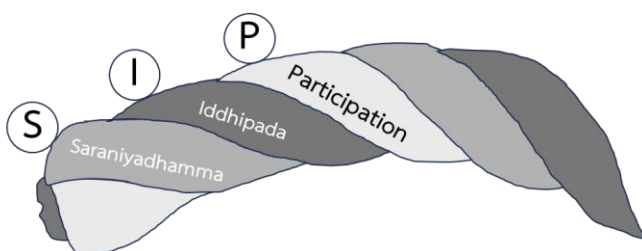
51-60 ปี มีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีอายุระหว่าง 61 ปีขึ้นไป ด้านมีส่วนร่วมในการประเมินผล เนื่องจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานน้อยกว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี ส่งผลให้มีส่วนร่วมในการประเมินผลน้อยตามไปด้วย สอดคล้องกับผลการวิจัยของนัชชา เกิดอินทร์ และโชติ บดีรัฐ (2565) พบว่า 1) การบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนเพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก 2) ประชาชนที่มี เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ และระยะเวลาอยู่ในพื้นที่ ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วมในเขตตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์จังหวัดพิษณุโลก ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของภาคภูมิ สุชีสนธิ์ และภาณุพันธุ์ ประภาติกุล (2560) พบว่า ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรของเกษตรกร จำนวน 5 ด้าน คือ ด้านการรักษาสภาพแหล่งน้ำ ด้านการป้องกันการเกิดน้ำท่วม ด้านการป้องกันมลพิษทรัพยากรน้ำ ด้านการจัดการน้ำที่มีคุณภาพมาใช้ให้เพียงพอ และด้านการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยจำแนกตาม อายุ ระดับการศึกษา พื้นที่ถือครองทั้งหมด และการดำรงตำแหน่งทางสังคมที่แตกต่าง พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ($P < .01$, $P < .01$ และ $P < .05$) ในบางประเด็น

3. ผลการศึกษาหลักสารานุกรมที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร พบว่า การจัดการน้ำตามหลักสารานุกรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้ง 6 ด้าน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ในระดับมีความสัมพันธ์สูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณคิดเป็นร้อยละ 78.7 ($R = .787$) และสามารถร่วมกันพยากรณ์การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ คิดเป็นร้อยละ 61.9 ($R^2 = .619$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการแสดงไมตรีจิตที่ดีต่อกัน (เมตตาทายกรรม) และด้านการพูดต่อกันด้วยเมตตา (เมตตาวจิกรรม) ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ($\text{Sig.} > .05$) ในขณะที่ ด้านการมีความเห็นชอบร่วมกัน (ทิวฐิสามัญญตา) ด้านการตั้งจิตปรารถนาดี (เมตตาโมกกรรม) และด้านการแบ่งปันสิ่งของที่ได้มาอย่างทั่วถึง (สาราณโกศิ) มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตรเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ในขณะที่ด้านการประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน (สิลสามัญญตา) มี

อิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตรเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.05 ทั้งนี้เพราะเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อสะดวกต่อการจัดการน้ำภายในแต่ละกลุ่ม โดยการจัดการน้ำของแต่ละกลุ่มจะมีการคัดเลือกให้มีประธานและกรรมการเพื่อการรับฟังอุปสรรค และปัญหาโดยการพูดคุยกันทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการเพื่อหาแนวทางการจัดการร่วมกันน้ำกัน นอกจากนี้เกษตรกรมีการร่วมปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ตามกฎกติกา และข้อบังคับของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่กำหนดไว้ โดยการดำเนินการร่วมกันในทุกด้านเกษตรกรผู้ปลูกข้าว มีการดำเนินการร่วมกันด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น มีการแบ่งปันสิ่งของ หรือผลประโยชน์จากการจัดการน้ำที่ได้มาอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับงานวิจัยของฐากร หอมกลิ่น (2557) พบว่า การวิเคราะห์การถอยพหุคูณปัจจัยด้านวัฒนธรรมชุมชนที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในเขตชลประทานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาเพชรบุรี คือ การมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน คือ การร่วมตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมินผลทำนายนายการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ได้ร้อยละ 63.80 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวแปรด้านวัฒนธรรมชุมชนส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการน้ำในเขตชลประทานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของอภิชาติ อนันต์ ประยูร (2558) พบว่า แนวทางแก้ไขความขัดแย้งตามหลักวิชาการที่ปฏิบัติกันอยู่ในสังคมปัจจุบัน คือ การผ่อนปรนเข้าหากัน การสมานสามัคคีก่อให้เกิดความร่วมมือ ความเห็นพ้องต้องกัน ซึ่งก็มีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักสาราณียธรรม คือ เมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาโมกกรรม สาธารณโกศี สีสัมมัญญตา และทัญญูสัมมัญญตา

องค์ความรู้ใหม่

การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำตามหลักสาราณียธรรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร สามารถสรุปได้ ดังแผนภาพ ที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากแผนภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึง การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพนั้น เกิดจาก S = Saraniyadhamma หลักสาราณียธรรม I = Iddhipada หลักอิทธิบาท และ P = Participation การมีส่วนร่วม เข้ามาบูรณาการร่วมกันเหมือนกับเชือกที่ร้อยรัดสอดคล้องเป็นเหตุเป็นผลเกื้อหนุนส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันไปตลอดทั้งเส้นโดยหลักทั้ง 3 ประการดังกล่าวมีทั้งในส่วนของปัจจัยภายใน คือ คุณธรรม (Morality) และปัจจัยภายนอก คือ กระบวนการจัดการ (Management Process) ร่วมกันระหว่างกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวกับฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 กล่าวคือ ในมิติของปัจจัยภายนอกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวต้องอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตัวเกษตรกรผู้ปลูกข้าวซึ่งอยู่ในฐานะของสมาชิกกลุ่มกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวคนอื่น ๆ ภายในกลุ่มเดียวกันมีความสามัคคีกลมเกลียวกันเพื่อการร่วมดำเนินการร่วมกับฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 ใน 4 มิติ คือ 1) ร่วมคิดและตัดสินใจ 2) ร่วมดำเนินงาน 3) ร่วมรับผลประโยชน์ 4) ร่วมประเมนผล ซึ่งการที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะร่วมดำเนินการด้วยความรักความสามัคคีในมิติต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นต้องอาศัยปัจจัยที่ส่งเสริมความรักความสามัคคีตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นมิติของปัจจัยภายใน คือ หลักสาราณียธรรม ประกอบด้วย 1) เมตตาภาวกรรม การแสดงไมตรีจิตที่ดีต่อกัน 2) เมตตาวัจกรรม การพูดต่อกันด้วยเมตตา 3) เมตตาภังการกรรม การตั้งจิตปรารถนาดี 4) สาธารณโภคี การแบ่งปันสิ่งของที่ได้มาอย่างทั่วถึง 5) สีสสัมมัญญตา การประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน 6) ทิฏฐิสัมมัญญตา การเคารพรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีพื้นฐานอันเป็นพื้นฐานแห่งความสำเร็จ หรืออิทธิบาท 4 คือ 1) ฉันทะ ความพอใจทำ 2) วิริยะ ความตั้งใจทำ 3) จิตตะ ความใส่ใจทำ 4) วิมังสา ความเข้าใจทำ ซึ่งส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของเกษตรกรทั้ง 4 มิติ คือ 1) ร่วมคิดและตัดสินใจในการวางแผนเพื่อการดำเนินการร่วมกัน 2) ร่วมดำเนินการตามแผนที่ได้ร่วมกันกำหนดกันไว้ 3) ร่วมประเมนผลจากการดำเนินการเพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไข รวมถึงการพัฒนาเพื่อการจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และ 4) ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการร่วมกันทั้งในส่วนของผลผลิต และความสุขที่เกิดจากความรักความสามัคคีของสมาชิกภายในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมชลประทาน ควรมีนโยบาย “ปันน้ำ ปันสุข” โดยการลงพื้นที่เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างหน่วยงานราชการกับเกษตรกรทุกกลุ่มที่รับการให้บริการน้ำเพื่อการเกษตร

2. กรมชลประทาน ควรมีนโยบาย “สายน้ำ สายใจ สายชีวิต” โดยการลงพื้นที่เพื่อสำรวจ รับฟัง ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ใช้น้ำ เพื่อกำหนดแนวทาง และวิธีการ การให้บริการ เกษตรกรผู้ใช้น้ำร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืนตามกรอบแนวทางในการการขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์กรมชลประทาน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 ควรจัดทำโครงการสานสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าว เพื่อสร้างความรัก ความสามัคคี และความตระหนักรู้ในการแบ่งปันการใช้น้ำร่วมกันอย่างยั่งยืน

2. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 ควรส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในมิติ การร่วมตรวจสอบรายรับ รายจ่ายในการบำรุงรักษาคลองส่งน้ำระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวกับฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 ให้มากยิ่งขึ้นโดยการตั้งผู้แทนของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเป็นคณะกรรมการจัดการน้ำร่วมกับฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2

เอกสารอ้างอิง

กรมชลประทาน. (2566). หนังสือที่ประชุมเรื่องการจัดรอบเวรน้ำ เอกสารประชุมการชี้แจงแผนการส่งน้ำและการบริหารจัดการน้ำ ปี 2566. (อัดสำเนา)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2567). ย้อนรอย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. เข้าถึงได้จาก <https://www.moac.go.th/about-history>

จิโรจน์ สมบัติใหม่. (2566). จำนวนประชากรตำบลทับหมัน, เอกสารประกอบการประเมินการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ. (อัดสำเนา)

ฐากุล หอมกลิ่น. (2557). การบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมในเขตชลประทานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาเพชรบุรี. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

- นัชชา เกิดอินทร์ และโชติ บดีรัฐ. (2565). การบริหารจัดการน้ำโครงการเชื่อมแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วมในเขตตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก. *Journal of Modern Learning Development*, 7(5), 314-324.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2554). พิจิตรใกล้ล้นศึก ชวนาเปิดศึกแย่งน้ำวางมวยรายวัน-อบต.สันห้วยวอน รัฐช่วย. เข้าถึงได้จาก https://mgronline.com/local/detail/9540000016566#google_vignette
- พระครูวินัยธรสุธินันท์ กนต์วีโร (ลือประโคน). (2556). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเสียของชุมชนคลอง 5 อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุวรรณธรรมาภิมณฑ์ (สมชาย เจริญผา). (2565). การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 9(3), 221-222.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- ภาคภูมิ สุชีสนธิ์ และภาณุพันธุ์ ประภาติกุล. (2560). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร ศึกษากรณี บึงแก่งน้ำต้อน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. *วารสารแก่นเกษตร*, 45(3), 471-478.
- อภิชาติ อนันตประยูร. (2558). *การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อจัดการความขัดแย้งของชุมชนรอบสวนสัตว์เปิดเขาเขียว จังหวัดชลบุรี*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Yamane, T. (1967). *Elementary Sampling Theore*. Englewood Cliffs, New Jersey : Prenticy-Hall, Inc.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร

Factors Affecting the Quality of Life of the Elderly in Nong Plong Sub-
District Municipality, Wang Sai Poon District, Phichit Province

พระครูพิสุตธิปัญญาวชิวัฒน์¹ พระครูสิริปริยัติโยดม² พระครูวิวิธวัชชัย³
และพระมหาสุเมฆ สมาหิโต⁴

Phrakhruphisutthipanyaphiwat, Phrakrusiripariyatodom, Phrakhruvivithawatchai and
Phramahasumek Samahito

Received: February 05, 2025

Revised: March 25, 2025

Accepted: March 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 2) เปรียบเทียบระดับความพึงพอใจเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) ศึกษาปัจจัยส่งเสริมจากสังคมที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต และ 4) ศึกษาหลักจักร 4 ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กรอบแนวคิด ประกอบด้วย ตัวแปรอิสระได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และจักร 4 ซึ่งได้รับการสังเคราะห์มาจากรอบแนวคิดของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวน 8 เรื่อง ในขณะที่ตัวแปรตามใช้แบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อฉบับภาษาไทย 4 ด้าน ประชากรที่ศึกษาได้แก่ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร จำนวน 734 คน นำมาคำนวณกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Taro Yamane ได้ตัวอย่างจำนวน 259 คน ใช้แบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับที่มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .90 เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นการสุ่มแบบแบ่งชั้น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาได้แก่ การ

¹⁻⁴ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Sumektaweekul2561@gmail.com

แจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอ้างอิงได้แก่ t-test, F-test และการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 2.93 การใช้หลักจักร 4 ของผู้สูงอายุ 3.33 และปัจจัยส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 2.84 2) ผลการเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการ และจำนวนบุคคลดูแลเวลาป่วยต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพการสมรสต่างกันมีระดับความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน 3) ปัจจัยส่งเสริมจากสังคม ได้แก่ ปัจจัยด้านสถานะภาพทางเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านความรู้สึกรับคุณค่าในตนเอง ปัจจัยด้านพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ และปัจจัยด้านการสนับสนุนด้านอารมณ์ร่วมกันส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง ($r = .748$) และสามารถร่วมกับพยากรณ์ความแปรปรวนคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุร้อยละ 55.9 และ 4) หลักจักร 4 ได้แก่ การคบหากับคนดี การอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม การตั้งตนไว้ชอบ ความเป็นผู้สะสมความดีไว้ก่อนแล้วนั้นร่วมกันส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง ($r = .502$) และสามารถร่วมกับพยากรณ์ความแปรปรวนคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุร้อยละ 25.2

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, ปัจจัยส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, จักร 4

Abstract

This research article aims to 1) study the general condition of the quality of life of the elderly and 2) Compare the level of satisfaction regarding quality of life, categorised by personal factors. 3) Study the social factors that promote and affect the quality of life, and 4) study the four pillars that affect the quality of life of the elderly in Nong Plong Subdistrict Municipality, Wang Sai Phun District, Phichit Province. This is a quantitative research study. The conceptual framework consists of the independent variables, including personal factors, variables promoting the quality of life for the elderly, and the four components derived from synthesizing the conceptual framework of 8 related research studies. The dependent variable uses

the Thai version of the World Health Organization's abbreviated quality of life measurement tool, which consists of 4 domains. The study population comprises 734 elderly individuals in the Nong Plong Subdistrict Municipality, Wang Sai Phun District, Phichit Province. The sample size was calculated using Taro Yamane's formula, resulting in 259 individuals. A 5-point Likert scale questionnaire with a reliability coefficient of .90 was used for data collection, employing stratified random sampling. We used stratified sampling, descriptive statistics like frequency distribution, percentage, mean, and standard deviation, as well as inferential statistics like t-test, F-test, and multiple regression analysis at a level of .05. The research findings indicate that. 1) The overall condition of the quality of life for the elderly in the Nong Plong Subdistrict Municipality is found to be moderate. When considering each aspect in order of average value from highest to lowest, they are as follows: quality of life for the elderly (2.93), the use of the Four Noble Truths by the elderly (3.33), and factors promoting the quality of life for the elderly (2.84). 2) A comparison of older adults' satisfaction levels with their quality of life based on personal factors showed that people of different ages, levels of education, occupations, monthly incomes, welfare fund membership, and the number of carers they had. At the same time, sick people had very different opinions (.05 statistical level). Meanwhile, the opinions of individuals with different genders and marital statuses did not differ. 3) Social-promoting factors include variables related to economic status, self-esteem, health-promoting behaviors, and emotional support. These collectively affect the quality of life of the elderly in the Nong Plong Subdistrict Municipality ($r = .748$) and can jointly predict 55.9% of the variance in the quality of life of the elderly. And 4) The four principles include associating with good people, living in a good place, having a suitable environment, and establishing oneself properly. The accumulation of good deeds also contributes to the quality of life of the elderly in the Nong Plong Subdistrict Municipality area ($r = .502$). It can jointly predict 25.2% of the variance in the quality of life of the elderly.

Keywords: Quality of Life for the Elderly, Factors Promoting the Quality of Life for the Elderly, Cycle 4

บทนำ

โครงสร้างด้านประชากรของประเทศไทยเริ่มเข้าสู่การเป็น “สังคมสูงวัย” (Aged Society) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 คือ มีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 10 และตามการณคาคดประมาณประชากรของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในปี พ.ศ.2564 ประเทศไทย จะเข้าสู่ “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” (Complete Aged Society) เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งหมด และในปี 2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงวัย ระดับสุดยอด” (Super Aged Society) เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุประจำปี พ.ศ.2566 ประเทศไทยมีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 13,193,247 คน จากประชากร 66,052,615 คน คิดเป็นร้อยละ 19.97 ซึ่งเข้าใกล้เป็นสังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์โดยจากข้อมูลสถิติที่สำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุไทย ย้อนหลัง 3 ปี พ.ศ. 2564-2566 มีรายละเอียด ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ประชากรไทย พ.ศ. 2564-2566

โครงสร้างประชากร	พ.ศ.2564		พ.ศ.2565		พ.ศ.2566	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
อายุ 0-14 ปี	10,914,825	16.49	10,606,364	16.05	10,324,273	15.63
อายุ 15-59 ปี	43,015,070	65.01	42,785,749	64.74	42,535,095	64.40
อายุ 60 ปีขึ้นไป	12,241,505	18.50	12,698,329	19.21	13,193,217	19.97
รวม	66,171,402	100.00	66,090,442	100.00	66,052,585	100.00

จากตารางที่ 1 ประชากรไทย พ.ศ. 2564-2566 พบว่า อายุ ประชากรช่วงอายุ 0-14 ปี มีอัตราการลดลง จำนวน 590,552 คน คิดเป็นร้อยละ 0.86 ช่วงอายุ 15-59 ปี มีอัตราการลดลง จำนวน 479,975 คน คิดเป็นร้อยละ 0.61 ในขณะที่ช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป มีอัตราเพิ่มขึ้น จำนวน 951,712

คน คิดเป็นร้อยละ 1.47 แสดงให้ทราบถึงแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ แต่ในขณะเดียวกัน จำนวนผู้ที่เป็นกำลังสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุลดลง (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566) นอกจากนี้ได้ คาดการณ์ประชากรวัยเด็ก วัยแรงงาน และวัยสูงอายุ ระหว่าง พ.ศ.2567-2578 ว่า ประชากรช่วง อายุ 0-14 ปี มีอัตราการลดลงคิดเป็นร้อยละ 2.29 ช่วงอายุ 15-59 ปี มีอัตราการลดลงคิดเป็นร้อยละ 5.49 และช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป มีอัตราเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 7.78 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) ดังนั้น ในการที่ประเทศไทยกำลังมุ่งหน้าเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่าง สมบูรณ์ และพัฒนาเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดมีสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น เนื่องมาจากความก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุข รวมทั้งการบริการด้านสาธารณสุขและ จากนโยบายการวางแผนครอบครัว ส่งผลให้อัตราการเจริญพันธุ์ของประชากรลดลงทำให้อัตราส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น และมีอายุยืนยาวมากขึ้นคาดการณ์โดยเฉลี่ยต่อไปจาก 60 ปีอีก ประมาณ 22 ปี ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างประชากร และระบบบริการสุขภาพ (มูลนิธิสถาบันวิจัย และพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), 2565) เนื่องจากต้องยอมรับความเป็นจริงว่า แม้ทางการแพทย์ จะพัฒนามีความเจริญก้าวหน้าเพื่อการรักษาโรคร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสักเพียงใด แต่ก็เกินไปเพื่อการ บรรเทา หรือแก้ไขความเสื่อมถอยทางด้านร่างกาย เช่น ปัญหาการเคลื่อนไหวร่างกาย ปัญหาการได้ยิน ปัญหาการสื่อสาร ปัญหาการมองเห็น ปัญหาด้านโรคภัย เช่น โรคความดันโลหิต โรคเบาหวาน โรคข้อเข่าเสื่อม เป็นต้นซึ่งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาด้านจิตใจติดตามมาด้วย ซึ่ง การวัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ใช้แบบวัด WHOQOL – 100 ฉบับภาษาไทยที่ WHO ยอมรับอย่างเป็นทางการ กำหนดเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต WHOQOL–BREF–THAI ประกอบด้วยข้อคำถาม 2 ชนิด คือ แบบภาวะวิสัย (Perceived Objective) และอัตวิสัย (Self-Report Subjective) ประกอบด้วย องค์ประกอบของ คุณภาพชีวิต 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสภาพแวดล้อม และด้าน ความสัมพันธ์กับสังคม

ปัจจุบันจังหวัดพิจิตรมีจำนวนผู้สูงอายุมากเป็นอันดับที่ 9 ของภาคเหนือโดยมีผู้สูงอายุ จำนวน 124,302 คน คิดเป็นร้อยละ 23.85% ของจำนวนประชากรภายในจังหวัดซึ่งมีจำนวน 521,262 คน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2567) โดยหากพิจารณาตามเกณฑ์การแบ่งระดับการเข้าสู่ สังคมผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) จังหวัดพิจิตรจัดอยู่ในเกณฑ์ สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์แล้ว นอกจากนี้จำนวนผู้สูงอายุในเขตการให้บริการของเทศบาลตำบล หนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตรมีจำนวน 734 คน คิดเป็นร้อยละ 27.17 จากจำนวน ประชากรทั้งสิ้น 3,436 คน (ตติกร เหล่าพร, 2567) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่นำไปสู่ สังคมผู้สูงอายุ ส่งผลให้เทศบาลตำบลหนองปล้องต้องเผชิญกับความท้าทายในการดูแลและพัฒนา

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่าผู้สูงอายุประสบปัญหาในหลายมิติ ได้แก่ 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุจำนวนมากขาดรายได้เพียงพอสำหรับการดำรงชีพ เนื่องจากต้องหยุดทำงานด้วยข้อจำกัดทางสุขภาพ ส่งผลให้ต้องพึ่งพาสวัสดิการจากภาครัฐและการสนับสนุนจากบุตรหลาน ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ 2) ปัญหาด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุเผชิญกับโรคเรื้อรัง เช่น โรคกล้ามเนื้อและข้อ โรคตา ความดันโลหิตสูง และภาวะเสี่ยงต่อการหกล้ม ซึ่งส่งผลต่อการดำรงชีวิตประจำวันและภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ 3) ปัญหาด้านจิตใจ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและบทบาททางสังคมส่งผลให้ผู้สูงอายุรู้สึกวิตกกังวลว่าตนเองเป็นภาระของครอบครัว นำไปสู่ภาวะความเครียด ความเหงา และภาวะซึมเศร้า และ 4) ปัญหาด้านสังคม ผู้สูงอายุบางส่วนรู้สึกโดดเดี่ยว ขาดโอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้ขาดแรงจูงใจในการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า ซึ่งเทศบาลตำบลหนองปล้องมีนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีความสุขและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาแนวทางการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งปัจจัยภายใน เช่น สุขภาพ รายได้ และสภาวะจิตใจ และปัจจัยภายนอก เช่น สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต

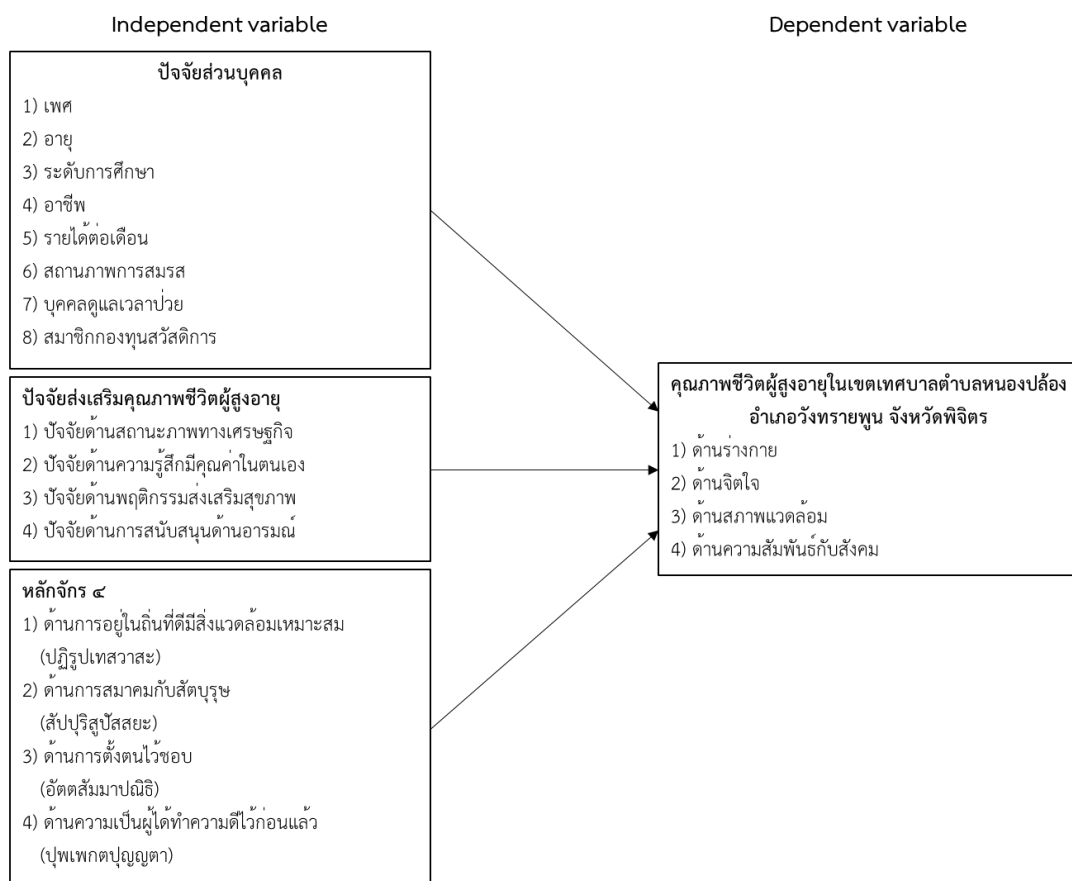
ดังนั้น งานวิจัยนี้มีความจำเป็นในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและแนวทางการจัดสวัสดิการที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัจจัยส่งเสริมจากสังคมที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร
4. เพื่อศึกษาการใช้หลักจักร 4 ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย รวมถึงการสังเคราะห์จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวน 16 เรื่อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามความคิดเห็นโดยมีค่าความเชื่อมั่น 0.90 ลักษณะของแบบสอบถามแบ่งเป็น 5 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส อาชีพ รายได้ต่อเดือน และบุคคลดูแลเวลาป่วย โดยมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check

List) จำนวน 7 ข้อ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่งเสริมจากสังคม ประกอบด้วย ปัจจัยด้านสถานะภาพทางเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านความรู้สึกรักมีคุณค่าในตนเอง ปัจจัยด้านพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ และปัจจัยด้านการสนับสนุนด้านอารมณ์ จำนวน 20 ข้อ ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับหลักจักร 4 ประกอบด้วย ด้านการอยู่ในถิ่นที่ติมีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม (ปฏิรูปทศวรรษ) ด้านการสมาคมกับสัตว์บุรุษ (สัปปริสุปัสสยะ) ด้านการตั้งตนไว้ชอบ (อัตตสัมมาปณิธิ) และด้านความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว (บุพเพกตปุญญตา) จำนวน 20 ข้อ ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสภาพแวดล้อม และด้านความสัมพันธ์กับสังคม จำนวน 20 ข้อ และตอนที่ 5 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตรซึ่งจะเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ จำนวน 4 ข้อ

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ศึกษาได้แก่ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร จำนวน 734 คน (ตันทิกร เหล่าพร, 2567) นำมาคำนวณกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Taro Yamane ได้ตัวอย่างจำนวน 259 คน และใช้หลักการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลมีลักษณะกระจายให้สัมพันธ์กับสัดส่วนของประชากร

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และสถิติเชิงอนุมาน ประกอบด้วย การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Anova) เพื่อวิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ (Multiple Linear Regression) วิเคราะห์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อวิเคราะห์ผลการศึกษาปัจจัยส่งเสริมจากสังคมที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต และหลักจักร 4 ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร พบว่า

1.1 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 58.69 มีอายุระหว่าง 70-79 ปี จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 52.90 ไม่ได้รับการศึกษา จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 53.3 มีสถานะภาพการสมรส คือ สามีหรือภรรยา เสียชีวิตแล้ว จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 54.83 ประกอบอาชีพเกษตรกร จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 52.12 มีรายได้ 1,001-5,000 บาท จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 61.39 ไม่มีผู้ดูแลในเวลาป่วย จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 40.15 และเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 56.76

1.2 ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.84$, S.D. = 0.51) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยด้านสถานะภาพทางเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านความรู้สึกรู้คุณค่าในตนเอง และปัจจัยด้านพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ อยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ปัจจัยด้านการสนับสนุนด้านอารมณ์ อยู่ในระดับน้อย

1.3 ระดับความคิดเห็นต่อการใช้หลักจักร 4 ของผู้สูงอายุเพื่อคุณภาพชีวิตในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$, S.D. = 0.51) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีเพียงด้านการตั้งตนไว้ชอบ (อัตตสัมมาปณิธิ) อยู่ในระดับมาก ในขณะที่ด้านการคบหากับคนดี (สัปบุริสุปัสสยะ) ด้านความเป็นผู้สะสมความดีไว้ก่อนนั้นแล้ว (บุพเพกตบุญญตา) และด้านอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม (ปฏิรูปเทสวาสะ) อยู่ในระดับปานกลาง

1.4 ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร คุณภาพด้านร่างกาย โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ทุกด้าน

2. การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร พบว่า ปัจจัยด้านอายุ การศึกษา อาชีพ จำนวนผู้ดูแลยามป่วย รายได้ต่อเดือน และการเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการมีผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนปัจจัยด้านเพศ และสถานภาพสมรสมีระดับความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน

3. ปัจจัยส่งเสริมจากสังคมส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีความสัมพันธ์เชิง

บวกในระดับสูง ($R = .748$) และสามารถพยากรณ์คุณภาพชีวิตได้ร้อยละ 55.9 ($R^2 = .559$) เมื่อพิจารณาปัจจัยแต่ละด้าน พบว่า ปัจจัยทั้ง 4 ด้านส่งผลต่อคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยเรียงตามค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยแบบมาตรฐาน (Beta) ได้แก่ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (0.336), สถานะทางเศรษฐกิจ (0.270), การสนับสนุนด้านอารมณ์ (0.187), และพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ (0.163)

4. หลักจักร 4 ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอยางทอง จังหวัดพิจิตร อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ($R = .502$) และสามารถร่วมกันพยากรณ์คุณภาพชีวิตได้ร้อยละ 25.2 ($R^2 = .252$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มี 2 ด้านที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยเรียงตามค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยแบบมาตรฐาน (Beta) ได้แก่ การอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม (ปฏิรูปเทศบาล) (0.409), และความเป็นผู้สะสมความดีไว้ก่อน (บุพเพกตบุญญตา) (0.181) ในขณะที่ การคบหาคนดี (สัปบุรุษปัสสยะ) และการตั้งตนไว้ชอบ (อัตตสัมมาปณิธิ) ไม่ส่งผล

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 2.93 การใช้หลักจักร 4 ของผู้สูงอายุ 3.33 และปัจจัยส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 2.84 ทั้งนี้เพราะ ปัจจัยด้านสถานะภาพทางเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุ ได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินด้านสิ่งของเครื่องใช้จากเทศบาลตำบลหนองปล้อง ไม่เพียงพอต่อความต้องการในการดำเนินชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ปัจจัยด้านความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจที่พอจะสามารถถ่ายทอดประสบการณ์การดำเนินชีวิตที่ดีให้กับผู้อื่นได้ ส่วนปัจจัยด้านพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ผู้สูงอายุได้รับประทานอาหารที่ดี มีประโยชน์ต่อสุขภาพตนเอง ไม่เพียงพอเนื่องจากปัจจัยทางด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือนส่วนใหญ่มีรายได้ 1,001-5,000 บาท ต่อครอบครัว และปัจจัยด้านการสนับสนุนด้านอารมณ์ ผู้สูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสมาชิกในครอบครัวน้อย เนื่องจากไม่ได้รับการดูแลจากบุตรหลาน ส่วนใช้ชีวิตเพียงลำพัง สอดคล้องกับผลการวิจัยของอัศวิน ลิ้มฤกษ์ลำริก (2567) พบว่า ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง ร้อยละ 60.2 มีอายุเฉลี่ย 70.26 ± 9.31 ปี มีสวัสดิการผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 34.1 มีแรงสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 43.2 มีคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 52.7 ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การสนับสนุนด้านแรงงานสิ่งของ

งบประมาณและบริการ ($p < 0.001$, $\beta = 0.418$) สวัสดิการด้านสังคม ($p < 0.001$, $\beta = 0.307$) สวัสดิการด้านความมั่นคงในชีวิต ($p < 0.001$, $\beta = 0.170$) การสนับสนุนด้านอารมณ์ ($p < 0.001$, $\beta = 0.103$) โดยสามารถร่วมกันทำนายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ได้ร้อยละ 83.0 การศึกษานี้ควรนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดโปรแกรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับพื้นที่

2. การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร พบว่า ปัจจัยด้านอายุ การศึกษา อาชีพ จำนวนผู้ดูแลยามป่วย รายได้ต่อเดือน และการเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการมีผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนปัจจัยด้านเพศ และสถานภาพสมรสมีระดับความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 70-79 ปี ไม่ได้รับการศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้ระหว่าง 1,001-5,000 บาท ไม่มีผู้ดูแลในเวลาเจ็บป่วย เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน ดังนั้น ในด้านคุณภาพชีวิตด้านร่างกายของผู้สูงอายุที่ทรุดโทรมตามการเวลาอันเป็นวัฏจักรของสิ่งมีชีวิต ย่อมมีความต้องการพึ่งพาการรักษาทางการแพทย์ แต่ไม่สามารถไปไหนมาไหนได้ด้วยตนเองเนื่องจากไม่มีผู้ดูแลในเวลาเจ็บป่วย ด้านคุณภาพด้านจิตใจ พบว่า ผู้สูงอายุมีจิตใจเข้มแข็งสามารถเอาชนะปัญหาในการดำเนินชีวิตรวมถึงสามารถเอาชนะความเศร้าได้เพียงบางท่าน คุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อม พบว่า ผู้สูงอายุมีโอกาสน้อยที่ได้การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสวัสดิการของผู้สูงอายุ และคุณภาพชีวิตความสัมพันธ์ทางสังคม มีโอกาสพูดคุยกับเพื่อน ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพียงบางครั้งบางคราว จึงส่งผลให้มีความคิดเห็นที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับผลการวิจัยของสิริมา อิทธิประเสริฐ (2561) ผู้สูงอายุมีความสามารถในการดำรงชีพอยู่ในระดับไม่เป็นภาระพึ่งพาและการประเมินความสามารถในการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน ชี้สูง พบว่าผู้สูงอายุมีความสามารถในการดำรงชีพอยู่ในระดับไม่เป็นภาระพึ่งพาเช่นกันผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลแกลงกะเจด อำเภอมือง จังหวัดระยอง โดยภาพรวมมีคุณภาพชีวิตระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุพบว่าผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลแกลงกะเจด อำเภอมือง จังหวัดระยองที่มีวุฒิการศึกษา ความเพียงพอของรายได้ สมรรถนะด้านความสามารถในการดำเนินกิจวัตรประจำวันและสมรรถนะด้านความสามารถในการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้สูงอายุที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรสและอาชีพต่างกันมีคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน

3. ปัจจัยส่งเสริมจากสังคมส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ($R = .748$) และสามารถพยากรณ์คุณภาพชีวิตได้ร้อยละ 55.9 ($R^2 = .559$) เมื่อ

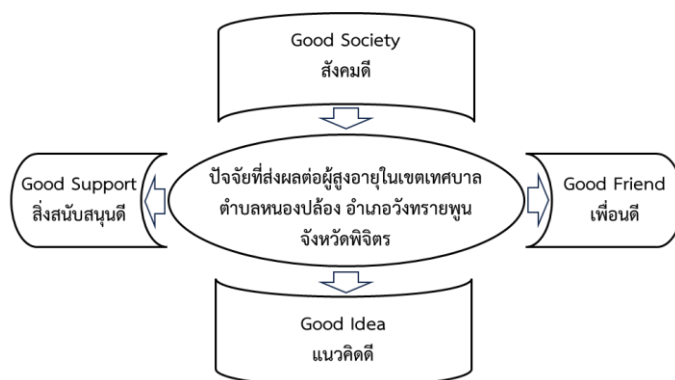
พิจารณาปัจจัยแต่ละด้าน พบว่า ปัจจัยทั้ง 4 ด้านส่งผลต่อคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยเรียงตามค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยแบบมาตรฐาน (Beta) ได้แก่ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (0.336), สถานะทางเศรษฐกิจ (0.270), การสนับสนุนด้านอารมณ์ (0.187), และพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ (0.163) ทั้งนี้เพราะปัจจัยทั้ง 4 ด้านเป็นเหตุเป็นผลที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ธรรมชาติร่างกายของมนุษย์เมื่อเข้าสู่ช่วงวัยผู้สูงอายุมีความทรุดโทรม รวมถึงโรคภัยต่าง ๆ เข้ามารุมล้อมซึ่งส่งผลโดยตรงต่อสภาวะทางด้านจิตใจ ดังนั้นหากผู้สูงอายุได้รับความรู้ที่ดี และถูกต้องด้านการพัฒนาชีวิตผู้สูงอายุซึ่งเป็นปัจจัยด้านพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้มีความรู้สามารถดูแลตัวเองได้ ไม่เป็นภาระผู้อื่นซึ่งเป็นปัจจัยด้านการสนับสนุนด้านอารมณ์ ปัจจัยด้านพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ สอดคล้องกับผลการวิจัยของปญญญา ภูจำปา (2565) พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลห้วยน้ำคำ อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และปัจจัยด้านที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในเทศบาลตำบลห้วยน้ำคำ อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ ปัจจัยการหนุนเสริมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (X_5) $\beta = .606$ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (X_4) $\beta = .295$ และปัจจัยพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ (X_2) $\beta = .168$ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .784 และค่าประสิทธิภาพการพยากรณ์เท่ากับ .615 หรือร้อยละ 61.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. หลักจักร 4 ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ($R = .502$) และสามารถร่วมกันพยากรณ์คุณภาพชีวิตได้ร้อยละ 25.2 ($R^2 = .252$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มี 2 ด้านที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยเรียงตามค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยแบบมาตรฐาน (Beta) ได้แก่ การอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม (ปฏิรูปเทศบาล) (0.409), และความเป็นผู้สะสมความดีไว้มาก่อน (บุพเพกตบุญญา) (0.181) ในขณะที่ การคบหาคนดี (สัปปริสุตสหาย) และการตั้งตนไว้ชอบ (อัตตสัมมาปณิธิ) ไม่ส่งผล ทั้งนี้เพราะการอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม คือ มีต้นไม้ร่มรื่นมีอากาศถ่ายเทสะดวกสามารถเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้ สามารถหาเก็บผักต่าง ๆ เพื่อประกอบอาหารได้ มีการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนจัดขึ้นเพื่อให้บริการและส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการพัฒนาอาชีพ รวมถึงมีรถอำนวยความสะดวก ในเวลาเจ็บป่วยเพื่อนำไปส่งโรงพยาบาลอย่างเพียงพอ นอกจากนี้ ความเป็นผู้สะสมความดีไว้มาก่อนนั้นแล้ว คือ การมีครอบครัวที่อบอุ่น รวมถึงการมีเงินออมจากการทำงานเพียงพอต่อการใช้จ่าย เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อร่างกายรวมถึงจิตใจของผู้สูงอายุที่ต้องการใช้ชีวิตอย่างสงบสุข สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุเทพ ศรีนุช, พูนชัย ปันนิยะ และพิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ (2563) พบว่า หลักพุทธธรรมที่

เหมาะสมเพื่อการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเป็นสุข คือ พหุการธรรม 4 หรือจักร 4 เป็นธรรมที่มีอุปการะมาก ช่วยให้สามารถสร้างสมความดี ช่วยให้ประสบความสำเร็จ ก้าวหน้าและพัฒนาชีวิต ได้แก่ 1) การอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม เอื้อต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ได้แก่ ที่พักอาศัยอยู่ในสถานที่มีความสงบ ร่มเย็น สามารถเป็นที่พักผ่อน ปฏิบัติธรรมได้ ไม่มีเสียงรบกวนอยู่กับเพื่อนบ้านที่ดี 2) สมาคมกับสัตว์บุรุษ เลือกคบคนดี 3) ตั้งตนไว้ชอบ ตั้งจิตมุ่งหมายนำตนไปถูกทาง ตั้งตนให้อยู่ในศีลธรรม ยกเว้นการเบียดเบียนผู้อื่น ปฏิบัติและรักษาศีล 5 ให้บริบูรณ์ 4) ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว เช่น การทำบุญ ตักบาตร การไหว้พระหรือนั่งสมาธิ ล้วนเป็นการประพฤตินทางที่ดี

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ประกอบคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

จากภาพที่ 2 แสดงองค์ประกอบคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย 4 Good โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. Good Society สังคมดี หมายถึง การที่ผู้สูงอายุจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น ประการแรก ผู้สูงอายุต้องอยู่อาศัยในสังคมที่ดี เนื่องจากคนในแต่ละช่วงวัยจะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไป เช่น วัยเรียนต้องการสังคมที่ยอมรับในความสามารถ หรือความถนัดซึ่งอาจเป็นสิ่งที่ดี หรือไม่ดีก็ได้ เพราะยังอยู่ในวัยเรียนรู้ หรือถ่ายทอดแบบอย่างจากกลุ่มเพื่อน ๆ ชอบความบันเทิง แต่ช่วงวัยผู้สูงอายุนั้น ด้วยสภาวะร่างกายที่เสื่อมถอยลง มีแนวโน้มต้องการที่จะพักผ่อนมากกว่าช่วงวัยอื่น

ดังนั้น หากผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในสังคมแวดล้อมที่ดี คือ สังคมระดับครอบครัวที่เข้าใจความต้องการ คอยดูแล พุดคุย เอาใจใส่ ให้ความเคารพ เชื่อฟัง เพราะการได้อยู่ร่วมกันมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในครอบครัว ทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกโดดเดี่ยว

2. Good Friend เพื่อนดี หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กับผู้สูงอายุคนอื่น ๆ จะทำให้เกิดการสนทนาที่ดีต่อจิตใจ เนื่องจากต้องการพุดคุย ปรึกษาหารือ รวมถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน คนในช่วงวัยเดียวกันต่างฝ่ายต่างก็เข้าใจ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เพราะเรื่องบางเรื่อง เช่น ผู้สูงอายุมักจะสนทนากันในเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมาทั้งในเรื่องราวที่มีความสุข หรือความทุกข์ รวมถึงความเจ็บป่วยทางร่างกายที่เป็นไปตามวัยนั้น คนวัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ บางครั้งก็อาจไม่เข้าใจในสภาวะนั้น ดังนั้นการมีเพื่อนที่ดีที่คอยรับฟังและสื่อสารในเรื่องยุคเดียวกัน ย่อมส่งผลต่อสภาวะทางด้านจิตใจที่ดี รวมถึงเป็นการป้องกันไม่ให้จิตใจของผู้สูงอายุเกิดความหดหู่

3. Good Idea แนวคิดดี หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีทัศนคติมองโลกในแง่ดีในการดำเนินชีวิต ยอมรับและปรับตัวกับสภาวะของร่างกายที่ย่างเข้าสู่วัยชราซึ่งเป็นปกติตามธรรมชาติ มีเชื่อมั่นต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน รวมถึงการนำประสบการณ์การใช้ชีวิตที่ผ่านมาทั้งดีและไม่ดีมาถ่ายทอดเพื่อให้เป็นแนวคิด หรือแนวทางกับคนในยุคปัจจุบัน

4. Good Support สิ่งสนับสนุนดี หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ เช่น ได้รับการสนับสนุนเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจากรัฐบาล ได้รับการสนับสนุนทางด้านสุขภาพจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ เช่น การตรวจสุขภาพ การได้รับยา การออกกำลังกาย ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำหมู่บ้านออกตรวจเยี่ยม การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และสุดท้าย คือ การได้รับความอบอุ่นจากคนในครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นควรมีนโยบายส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเชิงรุกตามแนวคิด WHO

2. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นควรมีนโยบาย Carefree old age (สูงวัยไร้กังวล) เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยการนำหลักจักร 4 มาร่วมบูรณาการในการจัดทำแผน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. เทศบาลตำบลหนองปล้องควรจัดโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่สอดคล้องคุณภาพทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์กับสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม ให้กับผู้สูงอายุทุกคนอย่างต่อเนื่อง

2. เทศบาลตำบลหนองปล้องควรนำหลักจักร 4 มาบูรณาการเพื่อจัดโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 4 ด้าน (4G) ประกอบด้วย Good Society สังคมดี (ปฏิรูปเทศบาล) Good Friend เพื่อนดี (สับปรีสุปัสสยะ) Good Idea แนวคิดดี (อัตตสัมมาปณิธิ) และ Good Support สิ่งสนับสนุนดี (อุปเพกตปุญญตา)

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2566). สถิติผู้สูงอายุ. เข้าถึงได้จาก <https://www.dop.go.th/th/know/1>
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2567). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2566. กรุงเทพฯ : บริษัท โกโกพรินท์ (ไทยแลนด์) จำกัด.
- ต้นติกร เหล่าพร. (2567). ปัญหาสุขภาพของบุคคลตามช่วงวันเดือนปีเกิด หรือช่วงอายุ (เพศชาย+เพศหญิง) ทะเบียนราษฎรในเขตเทศบาลตำบลหนองปล้อง. (อัตตสัมมา).
- ปฎิญา ภูจำปา. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหัวนาอำเภอยางตลาดจังหวัดกาฬสินธุ์. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.).(2565). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2565. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- สิริมา อิทธิประเสริฐ. (2561). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลแกลงกะเจด อำเภอมือเมือง จังหวัดระยอง. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

- สุเทพ ศรีนุช, พูนชัย ปันธิยะ และพิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์. (2563). แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรม เพื่อเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเป็นสุข. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(3), 136-149.
- อัศวิน ลิ้มฤกษ์ล่ำรัก. (2567). ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอินทร์เทิร์น*, 5(1), 42-57.

แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร

Motivations Affecting the Operational Effectiveness of Civil Defense
Volunteers, Wang Sai Poon District, Phichit Province

พระครูพิทุตนคราภิรักษ์¹ พระครูวินิตธรรมมาทร² พระครูพิจิตรวรเวท³ และวิมาน สุขขวัญ⁴
PhraKruphitunnakharaphilak, PhraKruwinitdhammathon, Phrakhruphichitworawet
and Viman Sukkhuan

Received: February 09, 2025

Revised: March 26, 2025

Accepted: March 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน 2) เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล 3) ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน และ 4) ศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กรอบแนวคิด ประกอบด้วย ตัวแปรอิสระได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล แรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามทฤษฎี 2 ปัจจัยของ Herzberg และการปฏิบัติงานตามอิทธิบาท 4 ในขณะที่ตัวแปรตามคือประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ.2553 ประชากรที่ศึกษาได้แก่ อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร จำนวน 391 คน ใช้แบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับที่มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .92 เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอ้างอิงได้แก่ t -test, F-test และการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

¹⁻⁴ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Sumektaweekul2561@gmail.com

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพทั่วไปของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ การปฏิบัติงานตามอิทธิบาท 4 ($\bar{X} = 3.96$) แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 3.92$) และประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ($\bar{X} = 3.90$) 2) ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพต่างกัน มีระดับความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกันมีระดับความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน 3) แรงจูงใจส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับความสัมพันธ์สูง คิดเป็นร้อยละ 80.10 และสามารถร่วมกับพยากรณ์ คิดเป็นร้อยละ 64.10 และ 4) หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพิจิตร อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับความสัมพันธ์สูง คิดเป็นร้อยละ 76.80 และสามารถร่วมกับพยากรณ์ คิดเป็นร้อยละ 59.10

คำสำคัญ: แรงจูงใจ, ประสิทธิภาพ, อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน, อำเภอลำทะเมนชัย

Abstract

This research article aims to 1) study the general conditions of motivation that affect work performance. 2) Compare the levels of opinion that affect work effectiveness by categorizing personal factors. 3) Study the motivation for work that affects work performance, and 4) Study the four bases of power that affect the work performance of civil defense volunteers in Wang Sai Phun District, Phichit Province. This is quantitative research. The conceptual framework includes the independent variables, including personal factors, work motivation according to Herzberg's two-factor theory, and the four bases of power. In contrast, the dependent variable is the work effectiveness of civil defense volunteers according to the Ministry of Interior's Regulations on Civil Defense Volunteers, B.E. 2553. The study population consists of 391 civil defense volunteers from Wang Sai Phun District, Phichit Province. A 5-point

Likert scale questionnaire with a reliability of .92 was used for data collection, which was conducted using stratified random sampling. Data analysis involved descriptive statistics such as frequency distribution, percentage, mean, and standard deviation, as well as inferential statistics including t-test, F-test, and multiple regression analysis at a significance level. 05.05 The research findings indicate that; 1) The general condition of motivation affecting the performance effectiveness of civil defense volunteers is at a high level overall. When considering each aspect in descending order of average values, they are as follows: performance according to the four bases of power 4 ($\bar{X} = 3.96$), work motivation ($\bar{X} = 3.92$), and the effectiveness of civil defense volunteers ($\bar{X} = 3.90$). 2) A comparison of the opinions of civil defense volunteers based on their gender, age, level of education, marital status, and job showed that their opinions were significantly different at the 0.05 statistical level. However, those with different average monthly incomes did not have significantly different levels of opinion. 3) Motivation significantly affects the performance effectiveness of civil defense volunteers at the 0.05 level, showing a strong positive correlation of 80.10% and predicting 64.10%. And 4) The four bases of power significantly affect the performance of the civil defense volunteers in Wang Sai Phun District, Phichit Province, at a level of 0.01, showing a strong positive correlation of 76.80% and a predictive capability of 59.10%.

Keywords: Motivation, Effectiveness, Civil Defense Volunteers, Wang Sai Phun District

บทนำ

อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “อปพร.” ซึ่งเป็นสมาชิกหน่วยอาสาสมัครที่จัดตั้งขึ้นตามมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522 เพื่อช่วยเหลือในการป้องกันภัยซึ่งมาตรา 28 กำหนดให้สมาชิกหน่วยอาสาสมัครมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้อำนวยการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน รวมถึงข้อบังคับและระเบียบกระทรวงมหาดไทย โดยมีคณะกรรมการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนแห่งชาติ กำหนดนโยบาย วางแผนปฏิบัติการ การฝึกซ้อม

วิธีการตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล เป็นต้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2522) ต่อมาได้ยกเลิกโดยพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 โดยเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากการปฏิรูประบบราชการตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ได้จัดตั้งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขึ้นเป็นส่วนราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีภารกิจหลักในการดำเนินการป้องกัน บรรเทา ฟื้นฟูสาธารณภัยและอุบัติภัย ซึ่งมีผลทำให้งานด้านสาธารณภัยและงานด้านอุบัติภัย ที่เดิมดำเนินการโดยกองป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันอุบัติภัยแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานนายกรัฐมนตรี มารวมอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานเดียวกัน จึงเห็นสมควรนำกฎหมายว่าด้วยการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน และกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและระงับอัคคีภัย มาบัญญัติไว้รวมกัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2550) นอกจากนี้กระทรวงมหาดไทย มีเป้าหมายที่จะให้มี อปพร. จำนวน 1 ล้านคน หรือร้อยละ 2 ของประชากรในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้เป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนภาคราชการในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เช่น ช่วยเหลือสนับสนุนหน่วยงานของรัฐในการป้องกัน ปรามปรามเหตุร้าย โดยการสำรวจสถานที่ต่าง ๆ ที่เสี่ยงต่อการเกิดเหตุร้าย เช่น บริเวณมุมมืด จุดอับสายตา เป็นต้น อีกทั้งการอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัยในชุมชน การช่วยเหลือปฐมพยาบาล ผู้ประสบภัยต่าง ๆ ตามหลักการแพทย์ (โชคสุข กรกิตติชัย, 2567) ปัจจุบันมีศูนย์ อปพร. จำนวน 8,794 แห่ง เป็นศูนย์ อปพร. ดีเด่นจำนวน 353 คิดเป็นร้อยละ 4.01 มีอาสาสมัคร จำนวน 648,287 คน ได้รับการยกย่องเป็น อปพร. ดีเด่น 166 คน คิดเป็นร้อยละ 0.03 (กองส่งเสริมการป้องกันสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย, 2567) ซึ่งจากการสำรวจประชากรไทย พ.ศ. 2564-2566 พบว่า ประเทศไทยมีประชาชนจำนวน 66,052,585 คน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2567) คิดเป็นร้อยละ 0.98 ซึ่งยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายของกระทรวงมหาดไทยที่กำหนดไว้ โดยกริช ฤทธิสี (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ในกำกับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุดรธานี พบว่า 1) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนมีศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่น้อย 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดงบประมาณในการจัดสวัสดิการแก่อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน เช่น เบี้ยเลี้ยง ค่าตอบแทนการประกันชีวิตไม่เพียงพอ 3) การฝึกอบรมมีน้อยทำให้อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนยังขาดความรู้ ทักษะในการปฏิบัติงาน ยังขาดความรู้ ทักษะในการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ 4) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนขาดแรงจูงใจในการทำงาน ดังนั้น หากอาสาสมัครป้องกันภัย

ฝ่ายพลเรือนมีแรงจูงใจจะส่งผลให้เกิดความกระตือรือร้น มุ่งมั่น ทุ่มเทในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

จังหวัดพิจิตร มีภูมิประเทศมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม โดยในอดีตมีชื่อว่าโอฆะบุรี ซึ่งหมายถึงเมืองแห่งห้วงน้ำ มีเขตการปกครอง จำนวน 12 อำเภอ มีประชากรจำนวน 521,927 คน โดยมีศูนย์อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จำนวน 144 แห่ง มีอาสาสมัครมีจำนวน 8,908 คน คิดเป็นร้อยละ 1.71 คน ซึ่งในพื้นที่อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร แบ่งเขตการปกครองย่อยเป็น 4 ตำบล 57 หมู่บ้าน มีศูนย์ อปพร. จำนวน 6 แห่ง มีประชากร 24,095 มีอาสาสมัครจำนวน 391 คน คิดเป็นร้อยละ 1.62 ซึ่งยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายตามที่กระทรวงมหาดไทยไว้นอกจากนี้ในปี 2564 ประชาชนในพื้นที่อำเภอวังทรายพูน ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยและจากอุทกภัยในพื้นที่ที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ความปลอดภัยในชีวิต นับวันยิ่งทวีความรุนแรงไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ภัยธรรมชาติ ภัยความรุนแรงในครอบครัว และสังคม ทำให้อัตราการเจ็บป่วยเสียชีวิตมีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ (องค์การบริหารส่วนตำบลวังทรายพูน, 2567) ดังนั้น จากจำนวน อปพร. ที่มีอยู่อย่างจำกัดในการปฏิบัติหน้าที่นั้น มีแรงจูงใจใดบ้างที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิผลตามที่กำหนดไว้

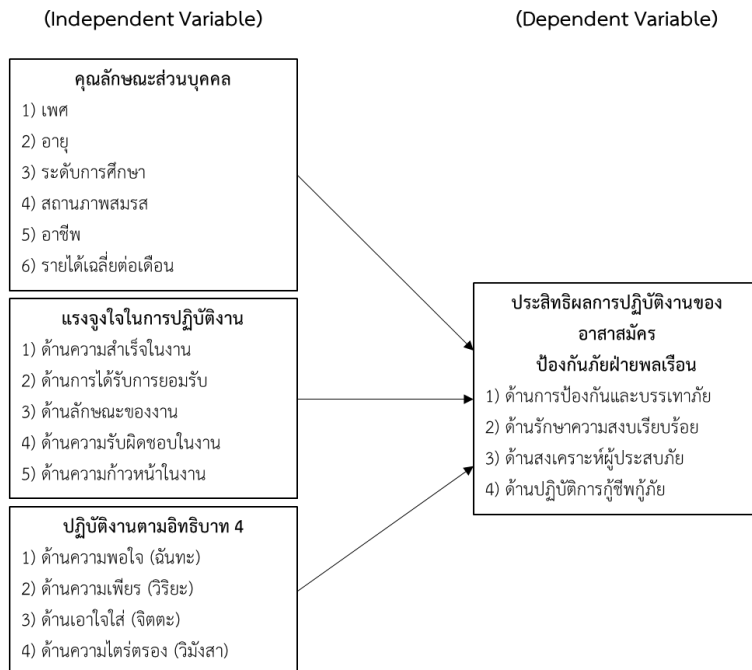
ดังนั้น งานวิจัยนี้มีความจำเป็นในการศึกษาแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและแนวทางในการวางแผนเพื่อการเสริมสร้างแรงจูงใจแก่สมาชิกของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตรในการปฏิบัติงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร
4. เพื่อศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 14 เรื่อง เพื่อสังเคราะห์ในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามความคิดเห็น มีค่าความเชื่อมั่น 0.94 ลักษณะของแบบสอบถามแบ่งเป็น 5 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพและรายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามที่ใช้วัดระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ด้านความสำเร็จในงาน ด้านการได้รับการยอมรับ ด้านลักษณะของงาน ด้านความรับผิดชอบในงาน และด้านความก้าวหน้าในงาน จำนวน 25 ข้อ ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามที่ใช้วัดระดับการปฏิบัติงานตามอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ด้านความพอใจ (ฉันทะ) ด้านความเพียร (วิริยะ) ด้านเอาใจใส่ (จิตตะ) และด้านความไตร่ตรอง (วิมังสา) จำนวน 20 ข้อ ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามที่ใช้วัดระดับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย ด้าน

การป้องกันและบรรเทาภัย ด้านรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านสงเคราะห์ผู้ประสบภัย และด้านปฏิบัติการกู้ชีพกู้ภัย จำนวน 20 ข้อ และตอนที่ 5 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร ซึ่งจะเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ จำนวน 4 ข้อ

3. ประชากร (Population) คือ อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร จำนวน 391 คน

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน และสถิติเชิงอนุมาน ประกอบด้วย การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Anova) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล และการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ (Multiple Linear Regression) วิเคราะห์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อวิเคราะห์แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และหลักอริยบท 4 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร

สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลการศึกษาสภาพทั่วไปของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นต่อสภาพทั่วไปของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร

สภาพทั่วไปของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน	3.92	.38	มาก
2) การการปฏิบัติงานตามอริยบท 4 ของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน	3.96	.39	มาก
3) ประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน	3.90	.49	มาก
รวม	3.93	.42	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพทั่วไปของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ การปฏิบัติงานตามอิทธิบาท 4 ($\bar{X} = 3.96$) แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 3.92$) และประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ($\bar{X} = 3.90$)

2. สรุปผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล ปรากฏผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล

ตัวแปรทดสอบ	t	F	sig.	ผลการศึกษา	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
1) เพศ	- 3.77**	-	0.00	✓	-
2) อายุ		9.77**	0.00	✓	-
3) ระดับการศึกษา		12.93**	0.00	✓	-
4) สถานภาพสมรส		3.92**	0.00	✓	-
5) อาชีพ		6.92**	0.00	✓	-
6) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		1.82	0.12	-	✓

จากตารางที่ 2 พบว่า อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนจังหวัดนครราชสีมาที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนจังหวัดนครราชสีมาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีระดับความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

3. สรุปผลการศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ปรากฏผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปผลการวิเคราะห์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน	B	Beta	t	Sig.
1) ด้านความสำเร็จในงาน	-.216	-.196	-.969**	.000

แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน	B	Beta	t	Sig.
2) ด้านการได้รับการยอมรับ	.405	.435	11.204**	.000
3) ด้านลักษณะของงาน	.297	.271	5.897**	.000
4) ด้านความรับผิดชอบในงาน	.177	.150	3.122**	.000
5) ด้านความก้าวหน้าในงาน	.155	.241	6.673**	.000
R = .801 R Square (R ²) = .641 Std. Error. = .295 Sig. = .000				

จากตารางที่ 3 พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (Sig. = .000) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับมีความสัมพันธ์สูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณคิดเป็นร้อยละ 80.10 (R = .801) และสามารถร่วมกันพยากรณ์แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จังหวัดพิจิตร โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ คิดเป็นร้อยละ 64.10 (R² = .641)

4. สรุปผลการศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร ปรากฏผลดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปผลการวิเคราะห์หลักอิทธิบาท 4 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร

การปฏิบัติงานตามอิทธิบาท 4	B	Beta	t	Sig.
1) ด้านความพอใจ (ฉันทะ)	3.77	.349	3.964**	.000
2) ด้านความเพียร (วิริยะ)	-.194	-.176	8.610**	.000
3) ด้านเอาใจใส่ (จิตตะ)	.560	.539	-4.165**	.000
4) ด้านความไม่ตรงรอง (วิมังสา)	.133	.157	2.815**	.005
R = .768 R Square (R ²) = .591 Std. Error. = .315 Sig. = .000				

จากตารางที่ 4 พบว่า หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร (Sig. = .000) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับมีความสัมพันธ์สูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณคิดเป็นร้อยละ 76.80 (R = .768) และสามารถร่วมกันพยากรณ์หลักอิทธิบาท 4 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จังหวัดพิจิตร โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ คิดเป็นร้อยละ 59.10 (R² = .591)

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ การปฏิบัติงานตามอิทธิบาท 4 ($\bar{X} = 3.96$) แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 3.92$) และประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ($\bar{X} = 3.90$) ทั้งนี้เพราะอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนมีความพึงพอใจซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เป็นพื้นฐานสำคัญเนื่องจากการดำเนินงานที่ต้องอาศัยหัวใจแห่งการเสียสละ ส่งผลให้มีความตั้งใจปฏิบัติงานโดยการอุทิศตัวและใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความรู้ความสามารถ โดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบด้วยความพยายาม ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมายอย่างสุดความสามารถให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี มีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายที่มีความท้าทายน่าสนใจ นอกจากนี้ นอกจากนี้ได้รับความไว้วางใจจากเพื่อน ๆ ในการปรึกษาไม่ว่าจะเป็นเรื่องงานหรือเรื่องส่วนตัว และผู้บังคับบัญชามีการพิจารณาถึงผลงานและการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันยังได้รับการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น การวางแผน การฝึกซ้อมป้องกันภัยพลเรือนกับฝ่ายต่าง ๆ การจัดเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์ในการช่วยเหลือปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่ผู้ประสบภัย และดูแลรักษาความปลอดภัยชีวิตและทรัพย์สินของผู้ประสบภัยในกรณีเกิดภัยพิบัติ สามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยสำเร็จตามระยะเวลาที่ทางราชการกำหนด สอดคล้องกับผลการวิจัยของสิริกร กุมภักดีจิตติ และคณะ (2561) พบว่า 1) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรวิทยาลัยเทคโนโลยีพังโคนพณิชการ อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรวิทยาลัยเทคโนโลยีพังโคนพณิชการ อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของอริชัย ไชจิศิริกุล และคณะ (2566) พบว่า ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เพื่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากได้แก่ ความใส่ใจส่วนตัว ส่วนขอที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับมากได้แก่การทำงาน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของสถิตย์ แพงแพง และคณะ (2561) พบว่า ประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนองค์การบริหารส่วนตำบลไผ่ล้อม อำเภอบ้านแพงจังหวัดนครพนม ในภาพรวม อยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X} = 3.83$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการป้องกันและบรรเทาภัย และด้านปฏิบัติการกู้ชีพกู้ภัย ($\bar{X} = 3.87$) อยู่

ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านสงเคราะห์ผู้ประสบภัย ($\bar{X} = 3.79$) อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านรักษาความสงบเรียบร้อย ($\bar{X} = 3.78$) อยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพต่างกัน มีระดับความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกันมีระดับความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 51-60 ปี มีระดับการศึกษาประถมศึกษา มีสถานภาพสมรส มีอาชีพเกษตรกรกรรม มีรายได้เฉลี่ย 5,001 -10,000 บาท ซึ่งวิเคราะห์จากบริบทนี้โดยภาพรวมสะท้อนให้ทราบว่า ช่วงวัยนี้เป็นผู้ที่มีการประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต รู้จักการเอื้อเฟื้อแบ่งปันกับบุคคลอื่น ๆ เนื่องจากบริบทในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมนั้นเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมชนบทซึ่งแตกต่างจากสังคมอาชีพอื่น ๆ ที่ต้องมีเวลาเข้าทำงาน และเลิกงานเป็นไปตามกำหนด ดังนั้นจึงมีเวลาที่จะช่วยเหลือสังคม รวมถึงมีพื้นฐานในความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รวมถึงความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ภายในสังคมเป็นทุนเดิม และมีรายได้ในการดำรงชีวิตถึงแม้ว่าจะไม่เงินที่มากมาย แต่ก็สามารถใช้จ่ายได้อย่างเพียงพอ จึงดำเนินการด้วยการอุทิศตัว และใจในหน้าที่ของตนเองในการปฏิบัติงานโดยพิจารณาอย่างรอบรู้และรอบคอบด้วยความพยายามทำหน้าที่ของตนเอง ที่ได้รับมอบหมายอย่างสุดความสามารถ และยินดีรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน และพร้อมปฏิบัติตามจึงส่งผลให้ไม่มีความแตกต่างทางด้านประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน สอดคล้องผลการวิจัยของกฤษณะ ทองสุก (2563) พบว่า ผลการเปรียบเทียบประสิทธิผลการป้องกันภัยพลเรือน ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพ และระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการป้องกันภัยพลเรือนแตกต่างกัน และด้านความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการและประสิทธิผลการป้องกันภัยพลเรือน ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง

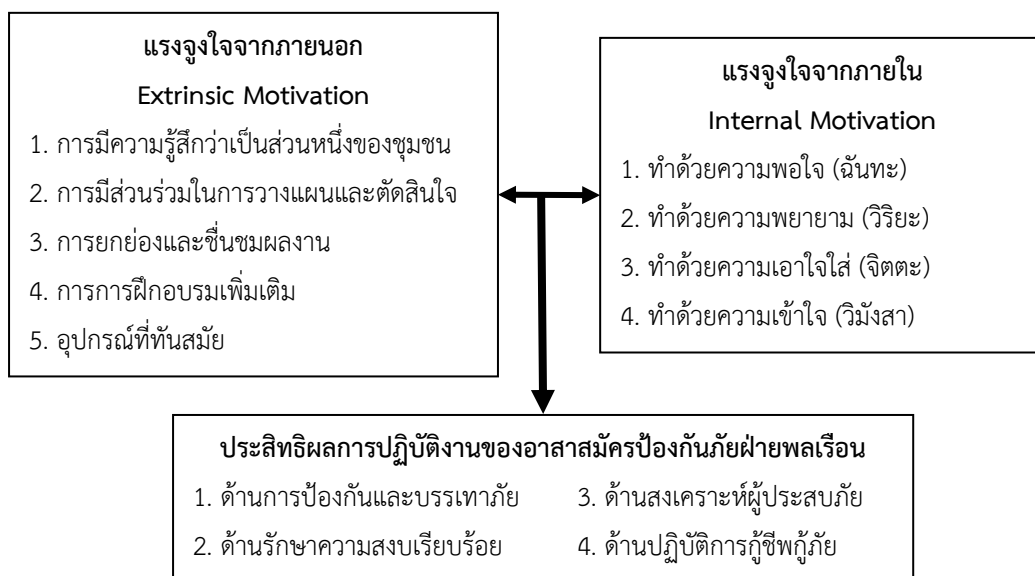
3. แรงจูงใจส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับความสัมพันธ์สูง คิดเป็นร้อยละ 80.10 และสามารถร่วมกับพยากรณ์ คิดเป็นร้อยละ 64.10 ทั้งนี้เพราะทั้งนี้เพราะอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนมีความพึงพอใจที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเพราะมีความท้าทาย น่าสนใจ ส่งผลให้มีความตั้งใจปฏิบัติงานอย่างเต็มความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ให้สำเร็จ

ลุล่วงด้วยดี นอกจากนี้ได้รับความไว้วางใจจากเพื่อน ๆ ในการปรึกษาไม่ว่าจะเป็นเรื่องงานหรือเรื่องส่วนตัว และผู้บังคับบัญชามีการพิจารณาถึงผลงานและการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม ไม่มีการเลือกปฏิบัติ สอดคล้องกับผลการวิจัยของนิชานันท์ วรรณกุล และคณะ (2565) พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดสกลนคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และประสิทธิผลการปฏิบัติงานของข้าราชการส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดสกลนคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยจูงใจด้านความก้าวหน้าในการทำงาน ($\beta = .298$) และด้านความรับผิดชอบ ($\beta = .260$) มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของข้าราชการส่วนท้องถิ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ด้านลักษณะของงาน ($\beta = .142$) และด้านความสำเร็จในงาน ($\beta = .115$) มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของข้าราชการส่วนท้องถิ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านการยอมรับนับถือ ($\beta = .109$) มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของข้าราชการส่วนท้องถิ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 องค์ประกอบดังกล่าวสามารถร่วมกันพยากรณ์ระดับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของข้าราชการส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดสกลนคร ได้ร้อยละ 61.50

4. หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับความสัมพันธ์สูง คิดเป็นร้อยละ 76.80 และสามารถร่วมกับพยากรณ์ คิดเป็นร้อยละ 59.10 ทั้งนี้เพราะ อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนอุทิศตัวและใส่ใจในหน้าที่ของตนเองในการปฏิบัติงาน โดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบด้วยความพยายามทำหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมายอย่างสุดความสามารถ และยินดีรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน และพร้อมปฏิบัติตาม สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาสุเมธ สมานิต และรัตติยา เหนืออำนาจ (2563) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร พบว่าแรงจูงใจโดยรวมมีความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก ($r = 0.861$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก 3 ด้าน ด้านวินัยในการทำงาน ($r = 0.844$) ด้านมนุษยสัมพันธ์ ($r = 0.818$) และด้านความคิดสร้างสรรค์ ($r = 0.766$) ตามลำดับ และมีความสัมพันธ์ในระดับสูง คือ ด้านความรับผิดชอบ ($r = 0.749$) โดยทุกด้านมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน

จากภาพที่ 1 แสดงแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. แรงจูงใจจากภายนอก Extrinsic Motivation เป็นแรงจูงใจที่ อปพร.อำเภอวังทรายพูนได้รับจากคนในสังคมที่อยู่อาศัยรวมถึงเพื่อน ๆ อปพร. และผู้บังคับบัญชาซึ่งส่งผลให้ ตนเองมีตัวตนและมีความสำคัญในการปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย 1.1 การมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน 1.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ 1.3 การยกย่องและชื่นชมผลงาน 1.4 การการฝึกอบรมเพิ่มเติม และ1.5 อุปกรณ์ที่ทันสมัย แรงจูงใจจากภายนอกดังกล่าว มีความสอดคล้องกับความต้องการขั้นที่ 3 ของทฤษฎีแรงจูงใจของมนุษย์ (A Theory of Human Motivation) คือ ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love/Belonging) กล่าวคือ การยอมรับในกลุ่มเพื่อน ครอบครัว คนรัก เพื่อนร่วมงาน ผู้คนในสังคม กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ การได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติม การได้รับอุปกรณ์ที่ทันสมัยยังเป็นการเพิ่มความมั่นใจในการปฏิบัติงานเพราะเชื่อมั่นว่าตนเองต้องสามารถช่วยเหลือ บรรเทาสาธารณภัยให้ประสบผลสำเร็จอย่างแน่นอน

2. แรงจูงใจจากภายใน Internal Motivation เป็นแรงจูงใจที่ อปพร.อำเภอวังทรายพูนได้รับจากจิตใจที่มีความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจต่อบุคคลที่กำลังประสบความเดือดร้อนจากภัยทางธรรมชาติซึ่งสอดคล้องกับหลักเมตตา และกรุณาอันเป็นพื้นฐานที่มีอยู่ภายใน ประกอบด้วย 2.1 ทำ

ด้วยความพอใจ (ฉันทะ) 2.2 ทำด้วยความพยายาม (วิริยะ) 2.3 ทำด้วยความเอาใจใส่ (จิตตะ) 2.4 ทำด้วยความเข้าใจ (วิมังสา)

เมื่อ อปพร.อำเภอวังทรายพูนได้รับแรงจูงใจจากภายนอก Extrinsic Motivation และแรงจูงใจจากภายใน Internal Motivation จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร และมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ศูนย์ อปพร. จังหวัดพิจิตรควรมีนโยบายการพัฒนาทักษะการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยให้แก่อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนเพื่อให้เป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนภาคราชการในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ศูนย์ อปพร. จังหวัดพิจิตรควรมีนโยบายการพัฒนาทักษะการการประเมินเพื่อการวางแผนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องเนื่องจากเกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้ประสบภัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ศูนย์ อปพร. อำเภอวังทรายพูนควรเปิดโอกาสให้อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของงานและเพิ่มความกระตือรือร้นในการทำงาน สร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่สนับสนุนให้เกิดการแสดงความคิดเห็นสร้างสรรค์และนวัตกรรมในการแก้ปัญหาในงานที่ทำได้อย่างถูกต้องเรียบร้อย

2. ศูนย์ อปพร. อำเภอวังทรายพูนควรจัดทำ “โครงการพัฒนาทักษะการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย” เพื่อเป็นการให้อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนมีความมั่นใจในการทำงาน เช่น การตัดสินใจว่าควรทำอย่างไรต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ความรู้ความเข้าใจการใช้เครื่องมืออุปกรณ์เฉพาะทางซึ่งส่งผลให้อาสาสมัครมีความพยายามทำหน้าที่หน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2566). สถิติผู้สูงอายุ. เข้าถึงได้จาก <https://www.dop.go.th/th/know/1>

- กริช ฤทธิสี. (2560). การกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ในกำกับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 12(39), 101-110.
- กฤษณะ ทองสุก. (2563). ประสิทธิภาพการป้องกันภัยพลเรือน ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน*, 2(1), 13-25.
- กองส่งเสริมการป้องกันสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย. (2567). *ระบบฐานข้อมูลเครือข่ายอาสาสมัคร ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย*. เข้าถึงได้จาก <https://vlt.disaster.go.th/login.do;jsessionid=B7A22C02D2F1C7649D4179B8460CE63D>
- โชคสุข กรกิตติชัย. (2567). *ร้อยเรื่องเมืองไทย*. เข้าถึงได้จาก https://library.parliament.go.th/th/radioscript/rr_2567-feb7
- นิชานันท์ วรรณกุล และคณะ. (2565). อิทธิพลของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดสกลนคร. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 19(87), 136-149.
- พระมหาสุเมธ สมชาติโต และรัตติยา เหนืออำนาจ. (2563). แรงจูงใจที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตร. *วารสารอาชีวภาพรวมและความปลอดภัย*, 2(1), 33-41.
- พระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522. (2522, 22 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 96 ตอนที่ 39, หน้า 11-12.
- พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550. (2550, 7 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 124 ตอนที่ 52, หน้า 11-12.
- สถิตย์ แพงแพง และคณะ. (2561). ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน องค์การบริหารส่วนตำบลไผ่ล้อม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดนครพนม. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 15(71), 119-127.
- สิริกร กุมภักดี และคณะ. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรวิทยาลัยเทคโนโลยีพังโคนพณิชยการ อำเภอฟังโคน จังหวัดสกลนคร. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 15(71), 80-86.

องค์การบริหารส่วนตำบลวังทรายพูน. (2567). *โครงการส่งเสริมตำบลปลอดภัยเข้มแข็งด้านการแพทย์ฉุกเฉิน*. เข้าถึงได้จาก https://www.niems.go.th/1/UploadAttachFile/2020/EBook/411157_20200921101908.pdf

อธิชัย ไชจิติริกุล และคณะ. (2566). แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เพื่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของครูสังกัดกองการศึกษาจังหวัดสระบุรี. *วารสารวิชาการรัตนบุคย์*, 5(2), 695-711.

การพัฒนาทักษะของเยาวชนในการป้องกันและหลีกเลี่ยงภัยจากบุหรี่ โรงเรียนอนุบาลตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ตามแนวพระพุทธศาสนา

Developing Youth's Skills in Preventing and Avoiding Dangers from
Cigarettes among Primary School Students Anubantakfa School
NakhonSawan Province according to Buddhism

สามเณรศักดิ์ดาวุฒิ ทวีศรี¹ สามเณรกมลภพ ใจรักษา² จุฑารัตน์ สีทอง³ ชานนท์ มงคลทอง⁴
สามเณรวรธยา บุญมาพร⁵ พระกิตติศักดิ์ ทองพูล⁶ สามเณรณัฐพล โพธิ์ทวี⁷
และรัตติยา เหนืออำนาจ⁸

Sammanensakdawut Thawisi, Sammanenkamolphop Jairaksa, Jutrarat Seetong,
Chanon Mongkolthong, SammanenWarattaya Bunmaporn, Phakittisak Tongpun,
Sammanennatthaphon Phowee and Rattiya Nua-amnat

Received: November 01, 2024

Revised: December 25, 2024

Accepted: March 31, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จัดกิจกรรมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการรณรงค์
ป้องกันการสูบบุหรี่ และ 2) ประเมินผลกิจกรรมให้ความรู้และพัฒนาทักษะของเยาวชนในการ
ป้องกันและหลีกเลี่ยงภัยจากบุหรี่ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย
ชุดกิจกรรมการให้ความรู้ การให้ความรู้เรื่องพิษภัยจากบุหรี่จากวิทยากรจากสำนักงานสาธารณสุข
อำเภอตากฟ้า กิจกรรมธรรมนำใจ ลดภัยบุหรี่ให้หลักสติสัมปชัญญะและเบญจศีล โดยพระวิทยากร
ให้ความรู้และหลักธรรม เพื่อใช้หลักธรรมในการหลีกเลี่ยงภัยจากบุหรี่ เกม Bingo No Smoking
เป็นสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอันตรายของการสูบบุหรี่ และกฎหมายคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่

¹⁻⁷ นักวิชาการอิสระ; Independent Scholar

⁸ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: sakdawut3488@gmail.com

ทำแบบประเมินความพึงพอใจ โดยการประเมินแบบโต้ตอบ ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ในการสอบถามและตอบคำถามในการจัดกิจกรรม ผลการวิจัย พบว่า 1) การจัดกิจกรรมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการรณรงค์ป้องกันการสูบบุหรี่ โดยมีกิจกรรมธรรมนำใจ ลดภัยบุหรี่ และ กิจกรรมการรู้โทษเท่าทันพิษภัยจากบุหรี่เป็นการบรรยายเรื่อง “การรู้โทษเท่าทันพิษภัยจากบุหรี่” พบว่า สามารถช่วยให้เยาวชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของบุหรี่และสามารถลดความเสี่ยงในการสูบบุหรี่ได้ และ 2) การประเมินผลกิจกรรมให้ความรู้และพัฒนาทักษะของเยาวชนในการป้องกันและหลีกเลี่ยงภัยจากบุหรี่ พบว่า ผลรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแล้วนำมาเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร้อยละ 75 มีความเข้าใจและทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดปัจจัยเสี่ยงจากบุหรี่

คำสำคัญ: ปัจจัยเสี่ยงจากบุหรี่, เด็กและเยาวชน, พระพุทธศาสนา

Abstract

This research aimed to 1) organize activities that engage youth in anti-smoking campaigns and 2) evaluate the effectiveness of knowledge-based activities and skill development for preventing and avoiding the dangers of smoking among youth. This was an action research study. The research tools included a series of educational activities such as health hazard awareness sessions conducted by speakers from the Tak Fa District Public Health Office and a Buddhist-based activity called *Dhamma to the Heart: Reducing Smoking Hazards*, which utilized mindfulness and the Five Precepts as guiding principles, led by monk instructors. Additional activities included the "Bingo No Smoking" game, an interactive learning tool about the dangers of smoking and non-smoker protection laws. A satisfaction survey was conducted using an interactive evaluation method involving real-time questions and answers during the activities. The research findings revealed that 1) the activities involving youth participation in anti-smoking campaigns—particularly the *Dhamma to the Heart* activity and lectures on the dangers of smoking—helped participants understand the harms of tobacco and reduced their risk of smoking; and 2) the evaluation of knowledge and skill development activities indicated that 75% of

participants demonstrated improved understanding and a shift in attitudes, effectively reducing smoking-related risk factors.

Keywords: Smoking Risk Factors, Children and Youth, Buddhism

บทนำ

บุหรี่เป็นสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิตซึ่งสามารถป้องกันได้ในประเทศต่าง ๆ การระบาดของการบริโภคบุหรี่เกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว ทำให้ประชาชนของประเทศต้องเผชิญกับปัญหาของโรคที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคยาสูบ อาทิ โรคปอด โรคหัวใจหลอดเลือด และมะเร็ง เป็นต้น พบว่าโรคเรื้อรังที่มีสาเหตุจากการบริโภคยาสูบกำลังกลายเป็นปัญหา และเป็นสาเหตุการตายที่สูงกว่าสาเหตุอื่น ๆ (ลักขณา เตมศิริกุลชัย, 2563) การบริโภคยาสูบมักเริ่มในช่วงวัยรุ่น เด็กและเยาวชนจะเริ่มสูบบุหรี่ด้วยเหตุผลต่าง ๆ เช่น อยากรู้ อยากลอง การต่อต้าน เลียนแบบการสูบบุหรี่ของพ่อแม่และญาติ อิทธิพลจากเพื่อน อยากแสดงว่าตนเป็นผู้ใหญ่ เป็นต้น (วิลาวัณย์ ประทีปแก้ว, 2562)

ปัจจุบันสถานการณ์การควบคุมยาสูบของประเทศไทยกำลังเผชิญกับผลิตภัณฑ์ยาสูบรุ่นใหม่ที่ทำให้เด็กและเยาวชนทดลองสูบบุหรี่มากขึ้น จากสำรวจล่าสุด ในปี 2566 พบว่า อัตราการสูบบุหรี่ในกลุ่มเยาวชนและสตรีเพิ่มมากขึ้นจาก ร้อยละ 3.3 ในปี 2558 เป็นร้อยละ 17.6 ในปี 2566 (สำนักข่าว Hfocus เจาะลึกระบบสุขภาพ, 2567) ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้างตามมา ทั้งด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม สถานการณ์การบริโภคบุหรี่ของประชากรไทย พ.ศ.2560 และ 2564 ของศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อยาสูบ (ศจย.) โดยสำรวจประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป สูบบุหรี่ร้อยละ 14.35 (ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อควบคุมยาสูบ, 2564)

โรงเรียนอนุบาลตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ เปิดสอนระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาล ไปจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นสถาบันการศึกษาที่ได้รับรางวัลพระราชทานธรรมจักร ปี 2551 “โรงเรียนส่งเสริมพระพุทธศาสนา” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) เป็นสถาบันที่มุ่งพัฒนาเด็ก ให้ความพร้อมทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา รวมทั้งมีภาวะผู้นำทางสังคมที่อุดมไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรม โดยทางสถานศึกษาเป็นโรงเรียนต้นแบบวิถีพุทธนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นักเรียนระดับประถม

ศึกษาปีที่ 5-6 ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 11-12 ปี ซึ่งเป็นวัยที่กำลังจะอยากรู้อยากลองและเริ่มเข้าถึง บุหรี่อันจะเป็นผลเสียต่อสุขภาพ

ดังนั้น การจัดกิจกรรมโครงการให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันภัย และลดปัจจัยเสี่ยงจาก บุหรี่ จึงสามารถช่วยพัฒนาและส่งเสริมให้เยาวชนนักเรียนได้เรียนรู้และฝึกตนเพื่อ อันจะส่งผลต่อ การพัฒนาของนักเรียน จึงมีความสำคัญทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความใกล้ชิดกับเยาวชน รวมถึงภาคประชาชนและ ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและจัดทำแผนปฏิบัติการควบคุมยาสูบทั้งใน ระดับโรงเรียนและในชุมชนให้กับกลุ่มนักเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ ของเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยเสี่ยงจากบุหรี่ของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนอนุบาล ตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ตามแนวพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการลดปัจจัยเสี่ยงจากบุหรี่ของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนอนุบาลตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ตามแนวพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย

1. การศึกษาเอกสาร ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ตำรา ข้อมูล สถิติ สภาพความสำคัญของ ปัญหา การสืบค้นเอกสารออนไลน์ และเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้การกำหนดปัญหา และ การจัดกิจกรรม สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและหัวเรื่องวิจัย
2. การพัฒนากิจกรรม จัดให้มีการอบรมเพื่อให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการอบรมป้องกัน ภัย ลดปัจจัยเสี่ยงจากบุหรี่ตามแนววิถีพุทธ โดยมีวิทยากรจากทางกระทรวงสาธารณสุขมา ให้ ความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ พร้อมกับการจัดกิจกรรมธรรมะบรรยายเพื่อนำหลักธรรมมาขัด เกลาจิตใจ เรื่อง “ธรรมะนำใจ ลดภัยบุหรี่” และจัดกิจกรรมนันทนาการเสริมสร้างทักษะด้านความรู้ สติปัญญาเพื่อให้เยาวชนมีภูมิคุ้มกันตระหนักถึงโทษ มาในรูปแบบเกม Bingo No Smoking
3. การประเมินผล KAS โดยการประเมินแบบโต้ตอบ ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ในการสอบถามและ ตอบคำถามในระหว่างการจัดกิจกรรม เพื่อประเมินความเข้าใจในขณะนั้น

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนโรงเรียนอนุบาลตากฟ้าระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปี 2567 จำนวน 62 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ชุดกิจกรรมการให้ความรู้

1.1 การให้ความรู้เรื่องพิษภัยจากบุหรี่จากวิทยากรจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอตากฟ้าเพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้เกี่ยวกับโทษของบุหรี่

1.2 การบรรยายเรื่อง กิจกรรมธรรมนำใจ ลดภัยบุหรี่ใช้หลักสติสัมปชัญญะและเบญจศีล โดยพระวิทยากรให้ความรู้และหลักธรรม เพื่อใช้หลักธรรมในการหลีกเลี่ยงภัยจากบุหรี่

1.3 เกม Bingo No Smoking เป็นสื่อการเรียนรู้ที่นำเสนอความรู้เกี่ยวกับอันตรายของการสูบบุหรี่ และกฎหมายคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ ผ่านกิจกรรมประเภท “Bingo” ที่สนุกสนานและมีส่วนร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2. แบบประเมินความพึงพอใจ โดยการประเมินแบบโต้ตอบ ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ในการสอบถามและตอบคำถามในการจัดกิจกรรม เพื่อประเมินความเข้าใจ

สรุปผลการวิจัย

1. การจัดกิจกรรมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการณรงค์ป้องกันการสูบบุหรี่ พบว่า การจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันภัยจากบุหรี่สามารถช่วยให้เยาวชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของบุหรี่และสามารถลดความเสี่ยงในการสูบบุหรี่ได้

ภาพที่ 1 กิจกรรมธรรมนำใจ ลดภัยบุหรี่

กิจกรรมธรรมนำใจ ลดภัยบุหรี่ใช้หลักสติสัมปชัญญะ คือ การระลึกถึง และตระหนักถึงผลของการกระทำในขณะที่เราทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การนำสติสัมปชัญญะมาใช้ในการสูบบุหรี่ คือการตระหนักถึงผลกระทบที่บุหรี่มีต่อร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว เมื่อเรารู้ตัวในขณะที่สูบบุหรี่ เราจะสามารถพิจารณาได้ว่าการกระทำนี้มีผลเสียต่อสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจ เช่น การสูบ

บุหรี่ยังอาจทำให้เกิดโรคต่าง ๆ เช่น โรคปอด โรคหัวใจ และส่งผลเสียต่อสุขภาพจิตเช่นทำให้เกิดความเครียดหรือภาวะเสพติด นอกจากนี้ยังทำให้คนรอบข้างได้รับควันบุหรี่โดยไม่ตั้งใจ ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพเช่นกัน ขณะที่หลักเบญจศีล เกี่ยวกับการสูบบุหรี่ การสูบบุหรี่สามารถเชื่อมโยงกับหลักเบญจศีลการสูบบุหรี่ก็ถือเป็นการเสพสิ่งที่เป็นพิษและอาจทำให้เกิดการเสพติด เช่นเดียวกับการดื่มสุรา การงดเว้นจากบุหรี่ยังจะช่วยให้เรามีสติและการควบคุมตนเองที่ดีขึ้น ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของสิ่งเสพติด

ภาพที่ 2 กิจกรรมการรู้โทษเท่าทันพิษภัยจากบุหรี่

กิจกรรมการรู้โทษเท่าทันพิษภัยจากบุหรี่ยังเป็นการบรรยายเรื่อง “การรู้โทษเท่าทันพิษภัยจากบุหรี่” จากวิทยากรสาธารณสุขมุ่งเน้นให้ผู้ฟังเข้าใจถึงอันตรายจากสารเคมีในบุหรี่ เช่น นิโคติน และทาร์ ซึ่งทำให้เกิดโรคต่าง ๆ เช่น มะเร็งปอด โรคหัวใจ และโรคถุงลมโป่งพอง นอกจากนี้ยังพูดถึงผลกระทบต่อคนรอบข้างจากควันบุหรี่มือสอง และให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีเลิกบุหรี่ เช่น การขอคำปรึกษาจากแพทย์หรือใช้ผลิตภัณฑ์ทดแทนนิโคติน

ภาพที่ 3 กิจกรรม BINGO NO SMOKING

Bingo No Smoking เป็นสื่อการเรียนรู้ที่นำเสนอความรู้เกี่ยวกับอันตรายของการสูบบุหรี่ และกฎหมายคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ ผ่านกิจกรรมประเภท “Bingo” ที่สนุกสนานและมีส่วนร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม เกมนี้ใช้กระดานที่มีช่องตารางซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของบุหรี่ต่อสุขภาพ, กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการห้ามสูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะ, วิธีการ

เลิกบุหรี่, และการส่งเสริมการไม่สูบบุหรี่ ผู้เล่นจะต้องเลือกและทำเครื่องหมายในช่องที่ตรงกับคำถามหรือข้อมูลที่ถูกกล่าวถึง ขณะที่เกมดำเนินไป ผู้เล่นจะได้รับความรู้และความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับอันตรายจากบุหรี่ และสิทธิของผู้ไม่สูบบุหรี่ภายใต้กฎหมาย เพื่อกระตุ้นให้ผู้เล่นเรียนรู้เรื่องที่ซับซ้อนและสำคัญผ่านการเล่นที่สนุกและน่าดึงดูด และส่งเสริมให้ตระหนักถึงผลเสียของการสูบบุหรี่ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยให้ความรู้เรื่องกฎหมายที่คุ้มครองผู้ไม่สูบบุหรี่ในสถานที่สาธารณะ การใช้เกม Bingo No Smoking ในการเรียนการสอนจึงช่วยสร้างความตระหนักรู้และความรู้ในการป้องกันอันตรายจากบุหรี่แบบมีส่วนร่วมและน่าจดจำ

2. การประเมินผลกิจกรรมให้ความรู้และพัฒนาทักษะของเยาวชนในการป้องกันและหลีกเลี่ยงภัยจากบุหรี่ พบว่า ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การอบรมและการให้ความรู้จากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญสามารถเพิ่มความรู้และความตระหนักรู้เกี่ยวกับพิษภัยของบุหรี่ในกลุ่มเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 4 การสรุปผลการจัดกิจกรรม

การสรุปผลการจัดกิจกรรมโครงการ “ธรรมนำใจ ลดปัจจัยเสี่ยงจากบุหรี่” สามารถดำเนินการได้ผ่านการสังเกตโดยตรงและการตอบคำถาม ผู้ประเมินทำการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายในสถานการณ์จริง เช่น การเลิกหรือหลีกเลี่ยงการสูบบุหรี่ พฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมะ หรือการแสดงออกด้านสุขภาพจิตใจที่ดีขึ้น ของการดำเนินงานโครงการและปฏิกิริยาของผู้เข้าร่วม ผลรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแล้วนำมาเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร้อยละ 75 มีความเข้าใจและทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการลดปัจจัยเสี่ยงจากบุหรี่

อภิปรายผลการวิจัย

1. การจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันภัยจากบุหรี่และลดปัจจัยเสี่ยงจากบุหรี่ให้นักเรียนโรงเรียนอนุบาลตากฟ้าระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ภาคเรียนที่ 1 ปี 2567 เป็นจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 62 คน จากบุหรี่ ทั้งควันบุหรี่มือ 1 ควันบุหรี่มือ 2 และควันบุหรี่มือ 3 สารพิษที่อยู่ในบุหรี่ และวิธีการป้องกันและรับมือในสถานการณ์ที่อาจจะถูกชักชวนให้ทดลองสูบบุหรี่ได้ ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการรณรงค์ป้องกันการสูบบุหรี่ โดยการจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับโทษและภัยจากการสูบบุหรี่ ช่วยให้เยาวชนมีความเข้าใจในเรื่องนี้มากขึ้น และสามารถลดความเสี่ยงในการสูบบุหรี่ในอนาคตได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชรัตนเวที, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา เหนืออำนาจ (2564) พบว่า การให้การศึกษาและการป้องกันในระดับโรงเรียน โดยเฉพาะในช่วงประถมและมัธยมต้น เป็นการเริ่มต้นการป้องกันการสูบบุหรี่ที่มีประสิทธิภาพ การสร้างทักษะการปฏิเสธและการสร้างความตระหนักในเรื่องผลกระทบของบุหรี่ตั้งแต่วัยเยาว์สามารถลดความเสี่ยงได้ เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของบุหรี่และการเสริมสร้างทักษะในการปฏิเสธมีผลอย่างมากต่อการป้องกันการสูบบุหรี่ในเยาวชน

2. การประเมินผลกิจกรรมให้ความรู้และพัฒนาทักษะของเยาวชนในการป้องกันและหลีกเลี่ยงภัยจากบุหรี่ การจัดกิจกรรมนันทนาการ BINGO NO SMOKING เป็นเกมส่วัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพและกฎหมายคุ้มครองผู้ไม่สูบบุหรี่ เพื่อให้เด็กได้มีความรู้พื้นฐานของโทษและพิษภัยของบุหรี่ Bingo No Smoking เป็นสื่อการเรียนรู้ที่นำเสนอความรู้เกี่ยวกับอันตรายของการสูบบุหรี่ และกฎหมายคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ ผ่านกิจกรรมประเภท “Bingo” ที่สนุกสนานและมีส่วนร่วมกับผู้เรียน รูปแบบของเกม: เกมนี้ใช้กระดานที่มีช่องตารางซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของบุหรี่ต่อสุขภาพ, กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการห้ามสูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะ, วิธีการเลิกบุหรี่, และการส่งเสริมการไม่สูบบุหรี่ผู้เล่นจะต้องเลือกและทำเครื่องหมายในช่องที่ตรงกับคำถามหรือข้อมูลที่ถูกกล่าวถึง ขณะที่เกมดำเนินไป ผู้เล่นจะได้รับความรู้และความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับอันตรายจากบุหรี่ และสิทธิ์ของผู้ไม่สูบบุหรี่ภายใต้กฎหมาย ทั้งนี้เนื่องจาก เด็กนักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถตอบคำถามแบบกลุ่ม โดยผ่านการคิด วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามในการทำกิจกรรมได้อย่างดี โดยเด็กหลาย ๆ คนสามารถใช้ข้อมูลที่ได้รับจากการฟังการบรรยายของวิทยากรจากกระทรวงสาธารณสุขใช้ในการตอบคำถามได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งเด็กนักเรียนยังแสดงออกว่ามีทักษะในการปฏิเสธบุหรี่มากขึ้น โดยการสุ่มถามของผู้จัดกิจกรรม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอำนาจ ทาปิน และพระครูโกวิทบุญเขต (2565) พบว่า ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของเครือข่ายเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมอันมีความรักสามัคคีมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นพื้นฐานสำคัญ เป็นพลังการสร้างองค์ความรู้และความตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่และเห็นความสำคัญในการดำเนินงาน ขณะที่กิจกรรมส่งเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงเหล้าบุหรี่ กิจกรรมฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน กิจกรรมรณรงค์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม เป็นหลักใน

การขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมต่างๆของชุมชนโดยมีวัดศูนย์กลาง และองค์ความรู้/กฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดองค์ความรู้ความเข้าใจมีกรอบในการสร้างสุขภาวะจากหลักธรรมต่างๆ ช่วยปลูกฝังและย้ำเตือนจิตสำนึกไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยว ช่วยห้ามปรามผู้ที่คิดจะเข้าไปเกี่ยวข้อง เปรียบเสมือนเครื่องเตือนสติ ให้มีความเกรงกลัวต่อโทษและผลของการกระทำ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ มีดังนี้

1. การรณรงค์ที่เน้นการให้ความรู้ผ่านกิจกรรมในโรงเรียนมีผลในการลดปัจจัยเสี่ยงจากการสูบบุหรี่จากระดับตัวบุคคล กลุ่มคน สังคม และระดับประเทศได้ โดยเฉพาะการปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับบุหรี่ในด้านต่าง ๆ ให้แก่เด็กในระดับโรงเรียน
2. ปัจจัยด้านครอบครัวและสิ่งแวดล้อมยังคงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมหรือยับยั้งพฤติกรรมการสูบบุหรี่ในเด็ก
3. การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์และสื่อทางการศึกษาเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพในการเผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับอันตรายของการสูบบุหรี่ในยุคปัจจุบันเพราะเด็กและเยาวชนจะเข้าถึงสื่อออนไลน์ได้ง่ายกว่า

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. เด็กนักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม นำความรู้ในการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยเฉพาะการใช้ทักษะในการปฏิเสธเมื่อถูกเชื้อเชิญหรือบังคับให้ทดลองสูบบุหรี่ เพราะรู้ถึงผลกระทบจากสารพิษในควันบุหรี่ และโทษทางกฎหมายเมื่อใช้บุหรี่ในที่สาธารณะในเบื้องต้น
2. สถานศึกษานำแนวทางการจัดกิจกรรมนันทนาการ BINGO NO SMOKING ซึ่งเป็นเกมส์เกี่ยวกับให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสุขภาพและกฎหมายคุ้มครองผู้ที่ไม่สูบบุหรี่ ไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมให้ความรู้กับบุคคล หรือกลุ่มคนในระดับต่าง ๆ ได้ เพราะกิจกรรมนี้ให้ทั้งความรู้ และความบันเทิงในขณะเล่นอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- พระราชรัตนเวที, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา เหนืออำนาจ. (2564). การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(7), 2776–2791.
- ลักขณา เตมศิริกุลชัย. (2563). *โรคที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคยาสูบ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- วิลาวณิชย์ ประทีปแก้ว. (2562). *พฤติกรรม การสูบบุหรี่ของเยาวชน*. (รายงานการวิจัย). ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ : สาธารณสุขจังหวัดนนทบุรี.
- ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อควบคุมยาสูบ. (2564). *สถานการณ์การบริโภคบุหรี่ของประชากรไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.trc.or.th/th/index.php>.
- สำนักข่าว Hfocus เจาะลึกระบบสุขภาพ. (2567). *อัตราการสูบบุหรี่ของเยาวชน*. เข้าถึงได้จาก <https://www.hfocus.org/content/2024/02/29795>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). *รางวัลและประวัติโรงเรียนอนุบาลตากฟ้า*. เข้าถึงได้จาก <https://asset.boppobec.info/Home/BuildingBy SchoolID?SchoolID>
- อำนาจ ทาปิน และพระครูโกวิทบุญเขต (2565). การพัฒนาเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงตามแนวพุทธศาสนาจังหวัดตาก. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 7(2), 117.132.

การศึกษา คือ ความมั่นคงของชาติ

Education as the Pillar of National Stability

สุทธิพงศ์ เสมสูงเนิน¹

Sutthipong Semsungnoen

Received: October 12, 2024

Revised: March 28, 2025

Accepted: March 31, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของการศึกษา หรือการศึกษากับการพัฒนาประเทศในมิติด้านสังคมและทรัพยากรมนุษย์ พบว่า การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาทางสติปัญญา และการประพฤติปฏิบัติทางคุณธรรมความสามารถเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรืองงอกงามไพบูลย์ยิ่งขึ้น ที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนหรือส่วนรวมผ่านพ้นไปได้ นำมาซึ่งการเสวยผลแห่งความมีชีวิตได้สมบูรณ์ การศึกษาหรือการแสวงหาความรู้ก่อนรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บุตร ธิดา หรือหลานเจ้านายและชนชั้นผู้ปกครองจะศึกษาเล่าเรียนวิชาการเมือง การปกครอง และการพระศาสนา ส่วนราษฎรจะศึกษาในเรื่องการกสิกรรม การประกอบสัมมาชีพเท่านั้นโดยมีวัง วัด และสำนักเรียน เป็นแหล่งให้การศึกษาถ่ายทอดสรรพวิชาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องตามบทบาทหน้าที่ของตน เมื่อถึงรัชสมัยล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงมีพระบรมราโชบายด้านการศึกษาจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อราษฎรจะได้รับและมีโอกาสเข้าถึงระบบการศึกษาอย่างทั่วถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงเน้นให้สอนชาวสยามตระหนักรู้ว่าการมีปัญญาต้องควบคู่กับคุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ความมีน้ำใจ ความมีเมตตาอารี ดังนั้น การศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ความรู้สึก เป็นต้น เพื่อให้เป็นมนุษย์ผู้มีความรู้ ความสามารถ มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ผู้อื่น สังคม ตลอดจนประเทศชาติบ้านเมืองได้นั้น จึง

¹ สมาคมพุทธบริษัทได้ร่วมพระบรมโพธิสมภาร; The Association of Buddhists under the umbrella of the Buddha

กล่าวได้ว่าการศึกษาคือความมั่นคงของชาติ เพราะว่า การศึกษา คือ รากฐานของชีวิตเมื่อชีวิตมั่นคงย่อมส่งผลให้ครอบครัว ชุมชน สังคม และชาติ เกิดความมั่นคงตามมาด้วยเนื่องจากประชาชนมีความรู้ในการพัฒนาประเทศ บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความหมายของการศึกษาหรือการศึกษากับการพัฒนาประเทศในมิติด้านสังคมและทรัพยากรมนุษย์

คำสำคัญ: การพัฒนาประเทศ, การศึกษา, ความมั่นคง, ประเทศชาติ

Abstract

This academic article aims to examine the meaning of education and explore the relationship between education and national development, particularly in the dimensions of society and human resources. The academic article findings revealed that; Education is a process of developing intellectual capacity, ethical behavior, and personal capabilities, serving as a guide for leading a prosperous, flourishing life. It enables individuals to solve problems they encounter, whether personally or collectively, thereby attaining a more complete and fulfilling existence. Prior to the reign of King Chulalongkorn (Rama V), education or the pursuit of knowledge was generally reserved for the royal family and the ruling class. Their studies primarily focused on politics, governance, and religious teachings. In contrast, commoners received education related to agriculture and vocational skills necessary for sustaining livelihoods. Educational transmission took place mainly within palaces, temples, and traditional learning centers, each playing their respective roles in imparting relevant knowledge and wisdom. During the reign of His Majesty King Chulalongkorn (Rama V), His Majesty introduced visionary educational reforms. He graciously ordered the establishment of schools to provide the general populace with greater and more equitable access to formal education. Notably, he emphasized the importance of cultivating both wisdom and moral virtue among Siamese citizens. Intellectual development, in his view, must be coupled with ethical conduct, kindness, and compassion. Thus, education plays a vital role in the development of physical, intellectual, emotional, and moral faculties. It aims to shape individuals into

knowledgeable, competent, and virtuous persons who can be self-reliant and contribute meaningfully to others, society, and the nation as a whole. It can therefore be asserted that education is the foundation of national stability. A well-educated populace strengthens families, communities, and the nation, as knowledge becomes a key driver in national development.

Keywords: National Development, Education, Stability, The Nation

บทนำ

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “การศึกษา คือ ความมั่นคงของประเทศ การศึกษาต้องสร้างให้คนไทยมีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง เข้มแข็ง มีอาชีพ มีงานทำ และมีความเป็นพลเมืองดี มีระเบียบวินัย” ดังนั้น พระบรมราโชบายด้านการศึกษา จึงเป็นการสร้างและพัฒนาคนดีให้มีความรู้ความสามารถ และร่วมกันพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าอย่างถาวรต่อไป ซึ่งคำว่า การศึกษา ไม่ได้หมายความว่าเพียงแต่ในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย หรือในวิทยาลัยเท่านั้น ยังรวมถึงในองค์กรที่ใช้ ในครอบครัวที่ใช้ และในชุมชนที่ใช้ (ภูวดล ศิริพงษ์, 2564)

นายกรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา ความตอนหนึ่งว่า “ท่านประธานรัฐสภาที่เคารพ ประเทศไทยกำลังเผชิญความท้าทายอยู่หลายประการ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่เราเติบโตน้อยกว่าศักยภาพจริง ปัญหาหนี้สินเรื้อรัง ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่รุนแรงขึ้นทุกปี ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคมและการเมือง ทั้งหมดนี้คือ ความท้าทาย ที่รัฐบาลพร้อมจะประสานพลังกับทุกภาคส่วน (Collaboration) เปลี่ยนความท้าทายให้กลายเป็นความหวัง โอกาส และความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม ของคนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม (Inclusiveness) รัฐบาลพร้อมเสริมศักยภาพสร้างโอกาสให้ประชาชนทั้งบทบาทและสิทธิ (Empowerment) เพื่อพลิกฟื้นประเทศจากปัญหาที่รุมเร้า และทำให้ประเทศไทยเดินไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง ประการที่สอง สังคมและเศรษฐกิจเราถูกท้าทายด้วยการเข้าสู่สังคมสูงวัยที่เร็วกว่าระดับการพัฒนาประเทศและเร็วกว่าประเทศอื่นในภูมิภาคโดยในปี 2566 ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัยแบบสมบูรณ์ (Aged Society) นั่นคือมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และคาดว่าอีก 10 ปี จะเข้าสู่สังคมสูงวัยแบบสุดยอด (Super Aged Society) ในขณะที่มีอัตราการเกิดลดลงคุณภาพและทักษะแรงงานของไทยส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำเยาวชนและประชากรวัยแรงงานที่มีความรู้ อ่านออกเขียนได้ขั้นพื้นฐาน

ต่ำกว่าเกณฑ์ถึงร้อยละ 64.7 คะแนนวัดผล PISA ของเด็กไทยต่ำสุดในรอบ 20 ปี ทุกทักษะ นอกจากนี้ ยังมีเด็กและเยาวชนหลุดออกนอกระบบการศึกษามากกว่า 1 ล้านคน ยิ่งไปกว่านั้นคนไทยทุกช่วงวัยกำลังเผชิญกับภาวะเครียดสะสมรุนแรงขึ้นคาดว่าขณะนี้ผู้มีปัญหาสุขภาพจิตกว่า 10 ล้านคน สูงกว่าค่าเฉลี่ยโลก กล่าวโดยสรุปคือ คุณภาพของคนไทยในวัยทำงานลดลงมากในขณะที่ยังคงเข้าสู่สังคมสูงวัย และภาระค่าใช้จ่ายของภาครัฐในการดูแลสุขภาพและการดูแลสวัสดิการและงบประมาณด้านสาธารณสุขมีแนวโน้มจะสูงขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ท่านประธานรัฐสภาที่เคารพ รัฐบาลเชื่อว่าทุนมนุษย์เป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ รัฐบาลจะเร่งส่งเสริมผลักดันให้เกิดการพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยอย่างเต็มกำลังและความสามารถ โดยรัฐบาลจะส่งเสริมการเกิดและเติบโตอย่างมีคุณภาพของเด็กทุกคนอย่างเท่าเทียมเด็กไทยทุกคนจะต้องเข้าถึงศูนย์ดูแลเด็กปฐมวัยที่มีมาตรฐานเมื่อเติบโตก็ได้เรียนหนังสือที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลส่งเสริมการปลดล็อกศักยภาพทั้งด้านศิลปะ วัฒนธรรม และความสามารถทางกีฬา และพัฒนาระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่นทั้งในระบบ นอกระบบ ตามอัธยาศัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาสนับสนุนตอบโจทย์ศักยภาพของผู้เรียน ลดภาระ และลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้สองภาษาโดยใช้ AI เป็นตัวช่วยเน้นการสอนทักษะที่ใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริงเพื่อการสร้างรายได้ (Learn to Earn) ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ รวมทั้งการเฟ้นหาและช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษา พร้อมทั้งส่งเสริมการปฏิรูประบบอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการแรงงานในอนาคต และรองรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-Long Learning)” (ราชกิจจานุเบกษา, 2567)

จากข้อความข้างต้นนี้ จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาคือความสำคัญระดับชาติ เพราะการศึกษาทำให้มนุษย์มีความเจริญงอกงาม อาทิ ทางปัญญา ทางจิตใจ ทางร่างกาย และทางสังคม การศึกษาจึงเป็นปัจจัยและสิ่งจำเป็นในชีวิตผู้หวังในความเจริญ นอกเหนือจากสิ่งจำเป็นพื้นฐานด้านปัจจัย 4 แล้วการศึกษายังเป็นปัจจัยที่จะช่วยแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ของชีวิตโดยเฉพาะในยุคของโลกดิจิทัลที่มีกระแสความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วซึ่งเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของมนุษย์ในทุกช่วงเวลาส่งผลให้มนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำรงชีวิตเช่นเดียวกัน ดังนั้น การศึกษาจึงต้องมีบทบาทและความจำเป็นพื้นฐานอีกประการของชีวิต เมื่อประชาชนมีความรู้เป็นพื้นฐานแล้วก็มีความเข้มแข็งในการประกอบสัมมาชีพลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การศึกษา เสมือนเป็นศาสตร์ต้องควบคู่กับศิลป์ คือ คุณธรรม จึงจะทำให้ชีวิตมีความมั่นคง

เมื่อชีวิตของหมู่ชนในสังคมเกิดความมั่นคงย่อมส่งผลให้ประเทศชาติบ้านเมืองมีความมั่นคงสภาพราบรื่นสืบไป

เนื้อเรื่อง

การศึกษา นับเป็นปัจจัยที่มีกำลังอำนาจที่สำคัญที่สุดของชาติ เพราะการศึกษามีส่วนช่วยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และมนุษย์ก็เป็นกำลังในการพัฒนาชาติ ดังเช่นพุทธศาสนสุภาษิตว่า นตฺถิ ปญญาสมา อาภา แปลว่า แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี หมายความว่า แสงสว่างจากไฟก็ดี จากดวงอาทิตย์ก็ดีนับว่ามีประโยชน์มากอยู่ แต่ไม่อาจส่องใจของคนให้สว่างได้ ส่วนแสงสว่าง คือ ปัญญาย่อมสามารถส่องใจคนให้สว่างไสวด้วยเหตุผลรู้ดี รู้ชั่ว กำจัดความมืด คือ กิเลสได้ และผู้มีปัญญาย่อมสามารถนำไฟต่าง ๆ มาทำประโยชน์ อาทิ ไฟฟ้า หรือพลังงานจากดวงอาทิตย์ เป็นต้น เพราะฉะนั้นแสงสว่าง คือ ปัญญา จึงเลิศกว่าแสงสว่างใด ๆ (กัญญภาค แมกข์, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560) กล่าวถึง ความสำคัญของการพัฒนาประเทศจึงได้กำหนดนโยบายด้านการปฏิรูปการศึกษา เพราะเชื่อว่า การศึกษา คือ การสร้างคน นโยบาย การปฏิรูปการศึกษานี้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษา และรูปแบบการศึกษาที่เชื่อมโยงสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการบริหารจัดการการเรียนรู้สู่ระบบเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้วยตนเองความสำคัญของการศึกษาถือเป็นเครื่องมือเปลี่ยนประเทศไทยได้

ความหมายของการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความหมาย การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (มาตรา 4) (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

ราชบัณฑิตยสถาน (2556) ให้ความหมายว่า การศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน การฝึกฝน และการอบรมเพื่อให้เกิดความรู้

อุทัย ภูเจริญ (2564) กล่าวว่า การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงาม ของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัย เกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

พระมหาเอกพันธ์ วรรณมณญ (มะเตือ) (2567) กล่าวว่า การศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ เพื่อยกระดับความรู้ความสามารถให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

สรุปได้ว่า การศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้เจริญงอกงามเป็นบุคคล ที่สมบูรณ์ด้วยสติปัญญา ร่างกาย และจิตใจ ผ่านการฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ

การศึกษากับการพัฒนาประเทศในมิติด้านสังคมและทรัพยากรมนุษย์

ในส่วนของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทยในภาพรวมมีแนวโน้มที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากผลของการยกระดับสุขภาวะ การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้น ตามดัชนีการพัฒนามนุษย์ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ สะท้อนว่าคนไทยทุกช่วงวัยมีความรู้ความสามารถโดยรวมเพิ่มขึ้น แต่กลับพบว่ามีทักษะด้านการอ่านหรือการศึกษาหาความรู้ลดลง และมีจำนวนเยาวชนที่ไม่ได้เรียนและไม่ได้ทำงานใด ๆ เพิ่มสูงขึ้นทำให้ศักยภาพของเยาวชนกลุ่มนี้ไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ และไม่ได้รับการพัฒนา ซึ่งประเด็นด้านการพัฒนาทุนทรัพยากรมนุษย์เชิงคุณภาพเป็นความท้าทายที่สำคัญของไทยมาโดยตลอด จากระบบและคุณภาพการศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ จากรายงานขององค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ทำการทดสอบความรู้ความเข้าใจของนักเรียน อายุ 15 ปี ทั่วโลก ในด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่าน พบว่านักเรียนไทยร้อยละ 59.5 อยู่ในกลุ่มที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน และมีนักเรียนไทยเพียงร้อยละ 0.18 ที่ทำคะแนนได้ในระดับสูงกว่าค่ามาตรฐาน ทั้งยังขาดความเชื่อมโยงระหว่างระบบการศึกษาและตลาดแรงงาน และยังไม่มีระบบฐานข้อมูลอุปสงค์และอุปทานกำลังคนของประเทศเพื่อประกอบการวางแผนพัฒนากำลังแรงงาน ที่จะช่วยระบุถึงสมรรถนะและทักษะที่จำเป็นของงานแต่ละอาชีพซึ่งเป็นสิ่งที่ภาคธุรกิจให้ความสำคัญมากกว่า คุณวุฒิทางการศึกษาจึงเป็นข้อจำกัดในการผลิตและยกระดับทักษะแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและทิศทางการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศสู่ฐานนวัตกรรม ที่มีแนวโน้มความต้องการทักษะที่เกี่ยวข้อง กับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น อาทิ ความรอบรู้ด้านดิจิทัล การจัดการข้อมูล ปัญญาประดิษฐ์ โค้ดดิ้ง รวมไปถึงทักษะที่เทคโนโลยีไม่สามารถทดแทนได้ โดยเฉพาะทักษะทางพฤติกรรม อาทิ ทักษะมนุษย์ การคิดเชิงวิพากษ์ การทำงานเป็นทีม หรือความคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้ แนวโน้มโครงสร้างประชากรที่คาดว่าจะมีกลุ่มประชากรวัยเรียนลดลงส่งผลให้การขยายสถานศึกษาในเชิงปริมาณลดความจำเป็นลง และเป็นโอกาสในการยกระดับคุณภาพ ความเสมอภาค และประสิทธิภาพทางการศึกษา หากสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในการบริหารจัดการทรัพยากรการศึกษา และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล และความแพร่หลายของการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่มากขึ้น ช่วยขยายโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ที่ไม่จำกัดเฉพาะในห้องเรียน อาทิ การเรียนรู้ทางไกล การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ที่สนับสนุนศักยภาพรายบุคคลที่จะมีบทบาทสำคัญในการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (ราชกิจจานุเบกษา, 2565)

ทัศนคติผู้ทรงคุณวุฒิด้านความมั่นคงของประเทศไทย

พลตำรวจเอก รอย อิงคไพโรจน์ เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ กล่าวว่า สำหรับการให้ความคิดเห็นในมิติ “การศึกษาคือความมั่นคงของชาติ อย่างไร” ผ่านการอภิปรายวิเคราะห์พลวัตทางการศึกษาในบริบทของสังคมไทยควบคู่ไปกับวิวัฒนาการของประเทศไทยบนฐานความเข้าใจเกี่ยวกับ “ความมั่นคงของชาติ” ในฐานะสถานะการดำรงอยู่อย่างหนาแน่นของชาติโดยปราศจากความกลัวและผลกระทบจากการคุกคามใด ๆ คำว่า “ชาติ” นั้น จะขยายความตามลำดับของยุคสมัย เพื่อให้เห็นถึงการเคลื่อนเข้ามาสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งทั้งสอง การศึกษาย่อมเป็นที่เข้าใจโดยกว้างกันว่าเป็นการเล่าเรียน ฝึกอบรม ฝึกฝน เรียนรู้ ทั้งโดยมีผู้จัดไว้ให้ หรือโดยตนเอง เพื่อการสร้างเสริมความรู้ หรือทักษะหนึ่ง ๆ เมื่อพิจารณาจากบริบทของสังคมไทย การศึกษาในแต่ละยุคสมัยมีเป้าหมายและลักษณะการทำงาน (Function) ต่อสังคมที่ต่างกันออกไปโดยสิ้นเชิงจากปัจจัยภายนอกระบบเป็นหลักตั้งแต่การเป็นกลไกโดยความจงใจในการธำรงฐานะการเลื่อนชนชั้นการผลิต ผู้มีความรู้ และทักษะในการขับเคลื่อนสังคม ไปจนถึงการเป็นเครื่องมือปลูกฝังหลักคิดและความรู้พื้นฐานเพื่อผลิตคนในสังคมเป็นไปตามที่ผู้กำหนดการศึกษาต้องการ การศึกษาได้เคลื่อนตัวจากเรื่องส่วนตัวกลายเป็นเครื่องกำหนดบรรทัดฐาน และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมากยิ่งขึ้น เมื่อความเป็นรัฐสมัยใหม่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนด้วยรัฐราชการ และระบบทุนนิยม นัยของการศึกษาได้เข้าสู่การเป็นสิ่งจำเป็นต้องมีหรือมีในสถานะบังคับอันจะขาดหาย หรือเสื่อมเสียไปมิได้เพื่อใช้ผลิตและขัดเกลาคนในสังคมตามที่รัฐและกลุ่มทุนธุรกิจต้องการ การศึกษาจึงกลายเป็นกลไกเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมจิตวิทยาความเข้าใจในสังคมและกำลังอำนาจของชาติผ่านการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในรัฐและสังคมทั่วไปในที่สุด ก่อนการปฏิรูประบบการปกครอง พ.ศ. 2435 ในสยามการศึกษาเพื่อความรู้ในความเข้าใจปัจจุบันยังคงเป็นเรื่องของชนชั้นนำทางสังคมเท่านั้นและไม่อยู่ในสถานะบังคับทั้งในทางบรรทัดฐานหรือกฎหมายบ้านเมืองเพียงมุ่งให้สอดคล้องกับการดำเนินกิจกรรมในวงสังคม “ผู้ดี” อย่างเข้าใจขนบธรรมเนียมและรองรับการเข้าสู่การเป็นขุนนางเพื่อความก้าวหน้าในชีวิต และการรักษาสถานะทางสังคมในอีกทางหนึ่งสำหรับชนชั้นผู้ถูกปกครอง กลุ่มทาสมิได้รับการศึกษาเป็นเรื่องธรรมดาในขณะที่กลุ่มไพร่ไม่ได้มีความจำเป็นในด้านความรู้

เนื่องจากประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ งานฝีมือและการค้าขายเป็นเรื่องที่ฝึกฝนสั่งสมจากการปฏิบัติ การศึกษาไม่ใช่ความสำคัญจำเป็นของสังคมสยาม ทาสและไพร่มีแรงขับเคลื่อนในการศึกษาผ่านวัฒนธรรมประเพณีทางพุทธศาสนา การบวชกลายเป็นสิ่งมาพร้อมกับการเรียน ความเชื่อในความถูกต้องดีงามและหลักปฏิบัติที่จริงแท้ทางศาสนาทำให้คนเลือจะเข้ามาบวชเพื่อทำให้ตนเองเป็นที่น่านับถือในสังคม ซึ่งอาจไม่ต่างกับชนชั้นนำในสยามนักเพียงแค่ทาสที่ได้บวชจะได้รับความเป็นไท หากนายทาสยินยอม ไพร่ชายจะได้รับการยอมรับทางสังคมว่าทดแทนคุณบุญการมีความรู้ในศีลธรรมสังคมตามจารีตเข้าสู่ความเป็นชายหนุ่มพ้นจากการเป็นเด็กไม่เพียงสาทางเลือกของไพร่ชายหลังการบวชโดยหลักมีเพียงการครองเพศบรรพชิตต่อไปเพื่อดำรงสถานะพิเศษในสังคมชาวไทยพุทธหรือเข้าสู่ระบบไพร่เกณฑ์สลับกับการยังชีพ การศึกษาของชนชั้นไพร่ทาสจะสิ้นสุดลงเพียงเท่านี้ การเกณฑ์ไพร่หลวงของกษัตริย์ และไพร่สมของมูลนายขุนนางทำให้งานของไพร่มักเป็นงานเกษตร ปศุสัตว์ หรืองานโยธา ไม่ได้ใช้ความรู้อะไรรัฐไม่ได้เล็งเห็นอรรถประโยชน์ของการให้การศึกษาแก่ไพร่ทาส แม้แต่การบังคับชนชั้นนำก็ไม่ปรากฏชัด การมีความรู้และการให้การศึกษาจึงไม่จัดเป็นองค์ประกอบของความมั่นคงของอาณาจักร เมื่อ พ.ศ. 2435 สยามได้เริ่มใช้ระบอบราชการแบบสมัยใหม่มีกระทรวง ทบวง กรม ที่ต้องอาศัยทักษะการทำงานเฉพาะมากขึ้น อาทิ งานเสมียนงานปกครอง งานนิติกรรม งานโยธาธิการและผังเมือง งานการประปา ฯลฯ การขยายตัวของสังคมตามการปฏิวัติทางเศรษฐกิจ การเมือง จากระบบเกษตรกรรมยังชีพได้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมการเกษตรมากยิ่งขึ้นทำให้สังคมเมืองขยายตัวชนชั้นกลางที่เป็นพ่อค้าเริ่มมีจำนวนมากขึ้น และเดินทางไปตามหัวเมืองในประเทศระบบการปกครองก็ย่อมต้องการบุคลากรจำนวนมากขึ้น การเลิกไพร่ทาสนอกจากจะเป็นการลดกำลังมูลนายเดิมในทางการเมืองยังทำให้ชนชั้นไพร่ทาสเดิมหรือลูกหลานของชนชั้นขุนนางที่ไม่ได้เป็นขุนนางในระบบเดิมเข้าสู่การสอบรับราชการยังหน่วยงานต่าง ๆ การศึกษาสมัยใหม่ได้เริ่มถูกกำหนดให้เป็นกลไกบังคับบังคับให้ผู้ต้องการรับราชการ หรือขยับสถานะทางสังคมด้วยวุฒิการศึกษาเข้าสู่ระบบ สอดรับกับนโยบายการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่เริ่มตั้งให้มีการโรงเรียน “นอกรั้ววัง” อย่างโรงเรียนสวนกุหลาบ ในปี พ.ศ. 2436 ตั้งโรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน ในปี พ.ศ. 2442 หรือโรงเรียนมหาดเล็ก ในปี พ.ศ. 2445 ก่อนจะยกเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ในปี พ.ศ. 2453 ตั้งโรงเรียนกฎหมาย ในปี พ.ศ. 2440 จึงมีการพัฒนาตามลำดับ การตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2459 การศึกษาหลังการปฏิรูประบบราชการ พ.ศ. 2453 จึงเริ่มเข้าสู่การเป็นสถาบันหลักในสังคมสมัยใหม่และมีสถานะจำเป็นในการมีอยู่ขึ้นมาเพื่อการผลิตผู้มีความรู้ และทักษะมาเป็นกำลังทรัพยากรของชาติในระบอบราชการ รัฐสมัยใหม่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ต่อเนื่องจากรัชกาลที่ 5 ที่มีการกำหนดอาณาเขตดินแดนตาม

แผนที่ให้ชัดเจนไว้แล้วทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาณาบริเวณ และผู้คนในราชอาณาจักรมีความชัดเจนรู้โดยทั่วกันมากขึ้นสำนึกของความเป็นชาติตามแนวคิดตะวันตกได้ผ่านเข้ามาจากผู้สำเร็จการศึกษาจากทวีปยุโรปหนึ่งนั่นคือ รัชกาลที่ 6 ด้วยพระองค์เองความเข้าใจในความเป็นชาติแบบตะวันตกจากการผูกโยงชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และความรู้สึกเป็นเจ้าของในดินแดนผนวกกับรัฐราชการที่เน้นความเป็นทางการ และความคงทนถาวรพัฒนาตัวตนกลายเป็นสถาบันต่างๆ สถาบันหลักของชาติจึงถูกกำหนดขึ้นเป็นภาพแทนของความมั่นคงของชาติตามตัวแบบอย่างอังกฤษ “เพื่อพระผู้เป็นเจ้า องค์กราชา และประเทศชาติ (For God, King, and Country)” ได้มาสู่การประยุกต์อย่างสยามเป็น “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์”

ความเป็นชาติของชาวสยามยากที่จะจำกัดได้ด้วยชาติพันธุ์วัฒนธรรมเพราะมีความแตกต่างหลากหลายร่วมกันมากแม้แต่ในพระนครก่อนการปฏิวัติจีนล้มราชวงศ์ชิงในปี ค.ศ. 1912 หรือ พ.ศ. 2455 ที่ส่งผลสะท้อนในสยามเป็นเหตุกบฏ ร.ศ. 130 รัชกาลที่ 6 ทรงเสวยราชย์ในปี พ.ศ. 2453 นักหนังสือพิมพ์จำนวนมากเป็นชาวจีนและมีชาวจีนมาอาศัยเป็นแรงงานเป็นพ่อค้าในสยามบางส่วนมาระดมทุนกลับไปก่อการปฏิวัติ และเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยหลายกลุ่มเข้าสังกัดกับต่างชาติท่ามกลางการเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของสยาม การบังคับใช้อำนาจในราชอาณาจักรสยามอย่างเบ็ดเสร็จจึงต้องมีการกำหนดประชาชนของประเทศให้รัดกุมทางกฎหมายกลายเป็นพระราชบัญญัติแปลงชาติ พ.ศ. 2453 ความเป็นชาติของสยามจึงผูกผสานไว้กับอำนาจของรัฐผ่านการใช้อำนาจต่อบุคคลผู้สัญชาติสยาม และพุทธศาสนากลายเป็นอัตลักษณ์ทางการเมืองของชาวสยาม ประเพณีการประกาศตนเป็นพุทธมามกะที่มีใช้ธรรมเนียมมาแต่สมัยพุทธกาลถูกกำหนดขึ้น สถาบันพระมหากษัตริย์ที่ผูกโยงกับรัฐและความเป็นชาวสยามทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกแก่ผู้ต่างศาสนา และวัฒนธรรมทั้งปวง การประกอบความเป็นชาติลักษณะนี้เรียกว่า ชาตินิยมทางการเมือง (Official Nationalism) มีลักษณะความสัมพันธ์โดยที่รัฐชาติปิตัยและรัฐกำหนดความเป็นชาติแก่สังคมและประชาชนลงไปเป็นแบบแผน การศึกษาได้รับบทบาทสำคัญยิ่งขึ้นในการถ่ายทอดและลงหลักนิยามเกี่ยวกับความเป็นชาติอย่างใหม่ไป ตั้งแต่ชนชั้นปกครองอย่างราชวงศ์ ชุนนาง ไปจนถึงราษฎร การศึกษาเป็นไปโดยฆราวาสแยกตัวจากพุทธจักรยิ่งขึ้น แม้แต่ธรรมเนียมการสร้างวัดประจำรัชกาลยังแปลงไปเป็นการสร้างโรงเรียนมหาดเล็กชายล้วนอย่างวชิราวุธวิทยาลัยบรรดาโรงเรียนต่างๆ ได้ถูกกำหนดให้มีพิธีกรรมและกิจกรรมตามหลักพุทธศาสนาอย่างเกรวาท ส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะ การสอนวิชาลูกเสือแบบอย่างจากอังกฤษเพื่อการปลูกใจรักชาติผ่านบทกวีคำกลอน บทเพลง และภาชิตต่าง ๆ ดังเช่น “เสียชีพ อย่าเสียสัตย์” เพลงสยามานุสติ เพลงสามัคคีชุมนุม เนื้อหาในการสอน ของโรงเรียนต่าง ๆ ถูกผสานรวมทั้งการศึกษาพื้นฐานตามอย่างตะวันตกและการ

แทรกกิจกรรมเชิดชูชาติร่วมกันไป สำนึกความเป็นพลเมืองจึงก่อตัวขึ้นในโรงเรียนต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การศึกษาเพื่อผลิตกำลังพลเมืองได้ขยายออกเป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนอย่างชัดเจนตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เริ่มต้นการศึกษาภาคบังคับให้แก่เด็กอายุ 7 – 14 ปี แบบให้เปล่าไม่เรียกค่าใช้จ่ายจากเด็ก และผู้ปกครอง แต่อาศัยการเก็บภาษีประชาชนรายปี เรียกว่า ศึกษาพลี การศึกษาเคลื่อนตัวเข้าสู่ความเป็นสถาบันของประเทศ ถูกนำเข้าเป็นองคาพยพของภาครัฐ และกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการผลิตมิเพียงบุคลากรให้รัฐ แต่สร้างพลเมืองที่เป็นไปตามหลักนิยมของประเทศชาติสู่สังคมการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 การศึกษาถูกกำหนดเป็นหนึ่งในหลัก 6 ประการของคณะราษฎรในการพัฒนาประเทศ การอ่านออกเขียนได้ของประชาชนได้รวบรวมความสามารถในการเข้าถึงข่าวสาร กฎหมาย สิทธิ และทักษะในการประกอบอาชีพโรงเรียนสถานศึกษากลายเป็นพื้นที่ที่สร้างความเป็นพลเมืองตามอย่างคณะราษฎรต้องการความสำนึกหวงแหนในรัฐธรรมนูญ การทำความเข้าใจกับประชาธิปไตย เช่นเดียวกับการกำหนดแนวคิดชาตินิยมแบบทางการ เพื่อการปรับโน้ตทัศน์ความเป็นชาติการเดินขบวนของเยาวชนในวันฉลองรัฐธรรมนูญ ก็เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในสถานศึกษาจากลัทธิใหม่นี้ เพื่อลดทอนบทบาททางสังคมจิตวิทยาจากระบบการปกครองเดิม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ได้ถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2477 เพื่อให้ประชาชนแสวงหาความรู้ระดับอุดมศึกษาในทางกฎหมาย การบัญชี และการเมืองการปกครอง มิเพียงเพื่อรับราชการแต่เข้าใจในสิทธิอำนาจของตน การจัดการและตรวจสอบเงิน การใช้อำนาจของรัฐในฐานะประชาชน รวมถึงการประกอบกิจการของตนเอง การศึกษาสะท้อนสวัสดิภาพอันเป็นปัจจัยในความมั่นคงของปัจเจกบุคคลยิ่งขึ้น การเข้าสู่สมัยรัฐนิยมโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม การขยายลัทธิชาตินิยมสุดโต่ง (Radical Nationalism) ได้ถูกโฆษณาชวนเชื่อไปตามสถานศึกษาต่าง ๆ การให้หลวงวิจิตรวาทการ กำหนดแนวคิด “มนุสสปฏิวัติ” ในการเพิ่มประชากร การปรับฐานความแข็งแรงทางกายวิชาพลศึกษา และการให้ความสำคัญกับโภชนาการเข้ามามีบทบาทในสถานศึกษาเพื่อสร้างคนไทยที่สมบูรณ์แข็งแรง การอบรมขัดเกลาทางจิตใจของพลเมืองให้มีความรู้และสำนึกรักชาติ นอกจากนี้ยังต้องมีความเป็นอารยะด้วยวัฒนธรรมและการแต่งกาย เนื้อหาในแบบเรียนเชิดชูชาติพันธุ์ชาวไทยตามความเชื่อของยุคสมัย การผนวกนิยายชนะรางวัล “หลักไทย” ทำให้คนในสังคมต่างหลงเชื่อในความเป็น “ไทย” หรือบทเพลง “บ้านเกิดเมืองนอน” “ถิ่นเกิดชาวไทย” ฯลฯ ถูกประพันธ์ขึ้นเพื่อกล่อมเกลาความบันเทิงต่อสำนึกในชาติอย่างโจ่งแจ้ง สะท้อนผ่านความกระตือรือร้นและกระแสนิยมร้องการเคารพธง และร้องเพลงชาติทุกเช้าถูกบังคับให้กระทำทุก 08.00 น. และ 18.00 น. ของทุกวันยังคงเป็นการกระทำของประชาชนชาวไทยมาจนถึงปัจจุบันสิ่งที่ถูกฝึกศึกษาในโรงเรียนมากกว่าแค่การเรียนหนังสือได้ยึดเอาสิทธิเสรีภาพของ

ประชาชนเข้าไว้กับมาตรฐานความเป็นพลเมืองของชาติอย่างเข้มข้นกำหนดตัวตนความเป็น “ชาวไทย” ที่ดีที่สุดเอาไว้การพรากการศึกษาไปจากประชาชนจึงอาจมีค่าเทียบเท่าการพรากอำนาจทางวัฒนธรรมของรัฐไปจากตัวประชาชนในหัวเวลานี้อย่างยิ่ง

การศึกษาภาคบังคับได้ถูกย้าเน้นทางปกครองและกฎหมายมากขึ้นยิ่งกว่าสมัยรัชกาลที่ 6 ผสมผสานไปกับการก้าวขึ้นมาของกระแสสิทธิการศึกษาเพื่อสวัสดิภาพของมนุษย์แบบคณะราษฎรจะแบบใดก็ตาม สถาบันการศึกษากลายเป็นองค์ประกอบของรัฐและสังคมที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในช่วง พ.ศ. 2490 ลัทธิสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ได้เข้าสู่สังคมไทยอันเป็นผลจากการแข่งขันและความตึงเครียดในสงครามเย็นบรรดาปัญญาชนจำนวนมากได้เข้าถึงและตีพิมพ์งานเขียนเชิงวิพากษ์สังคมมหาวิทยาลัยหลายแห่งได้กลายเป็นพื้นที่ช่องสุ่มทางปัญญาต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมชาติตะวันตก และต่อต้านระบอบเผด็จการทหารมีการวิจารณ์ระบอบเศรษฐกิจทุนนิยมและลัทธิชาตินิยม ความเป็นชาติผูกกับรัฐราชการที่มีระบบชนชั้นชัดเจนโดยมีนายทุนและรัฐราชการเป็นตัวแสดงหลักระหว่างนี้กองทัพถูกท้าทายอย่างหนักจากการตื่นรู้ทางการศึกษาของกลุ่มเยาวชนหัวก้าวหน้า การศึกษาจึงทำหน้าที่เสมือนเป็นกลไกขับเคลื่อนสู่การเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐในช่วงนี้ การศึกษาจึงดำรงสถานะอยู่ระหว่างการเป็นทั้งกำลังอำนาจของชาติกับการเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐ ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ. 2510 สถาบันอุดมศึกษาเข้าสู่สมัย “สายลมแสงแดด” ภาครัฐจำกัดมิให้มุ่งเน้นอุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม มุ่งการเข้าสังคมเจริญรอยอย่างไรก็ตาม สภาวะดังกล่าวได้สร้างการบีบอัดทางปัญญาในกลุ่มปัญญาชนที่แสวงลัทธิศึกษาร่วมสมัยจนเกิดการเคลื่อนไหวทาง สังคมในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 อันมีที่มาจากนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง และนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งยังปรากฏการรวมตัวเดินขบวนของนักเรียนต่อต้านรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ส่วนนักเรียนอาชีวศึกษา ที่ถูกแยกทางสังคมกับกลุ่มนักศึกษาที่เป็นปัญญาชนซึ่งมีบทบาทขับเคลื่อนประเทศอย่างมากผ่านองค์การนักศึกษาและการเปิดโอกาสให้เข้าถึงได้ง่ายของรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ องคมนตรีและอดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในหัวเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2516 - เดือนตุลาคม พ.ศ. 2519 การแบ่งแยกทางสังคมการศึกษาทำให้การเข้าถึงสถาบันหลักของชาติอย่างการเป็นคนไทย การเป็นชาวพุทธ และการเป็นราษฎรผู้จงรักภักดีได้เข้าบรรเทาช่องว่างและผดุงสถานะทางสังคมให้คนกลุ่มนี้ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 การล้อมปราบนักศึกษาจึงมีกลุ่มอาชีวะเข้าร่วมด้วยกับทางการ การศึกษาในหัวเวลานี้และในหัวต่อ ๆ ไป จึงเป็นการยื้อแย่งกันระหว่างการเป็นพลเมืองผู้สยบยอมรักมั่นในความเป็นรัฐชาติกับความพยายามปลดปล่อยตนเองจากอำนาจของรัฐด้วยการตื่นรู้ทางปัญญาผ่านการศึกษาทั้งภายในและจาก

ภายนอกประเทศความพยายามตั้งสถาบันการศึกษาของต่างชาติในไทยท่ามกลางสงครามเย็นในครึ่งหลังคริสต์วรรษที่ 20 ถูกพิจารณาเปลี่ยนไปจากการขยายโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่สู่การเข้าเป็นพื้นที่โฆษณาการปลูกฝังลัทธินิยมตามอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐนั้น ๆ อาทิ สหภาพโซเวียตและจีนที่มาพร้อมกับแนวคิดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์กลายเป็นภัยคุกคามทางสังคมของชาติไทย รวมถึงความพยายามแปลงชาติของผู้เข้าศึกษาตลอดจนการโจรกรรมข้อมูลข่าวสาร การเป็นสายลับในสถานศึกษาของต่างชาติโอกาสทางการศึกษาจากภายนอกในห้วงเวลานี้จึงหดตัวลงมีความเข้มงวดสูง และยึดกับอุดมการณ์ชาตินิยมผสมผสานกับอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่รัฐนั้นยึดเอาไว้ตัวแบบลักษณะนี้จะดำรงอยู่กับประเทศไทยนานไปจนสิ้นสุดสงครามเย็นในปี ค.ศ. 1991 หรือ พ.ศ. 2534 ตรงกับการรัฐประหารในไทย พ.ศ. 2534 ที่นำไปสู่ความวุ่นวายทางการเมืองและเหตุการณ์พฤษภาประชาธรรม ปี พ.ศ. 2535 กลุ่มนักศึกษาได้รวมตัวกันในรูปแบบสหภาพนิสิต นักศึกษาต่อต้านเผด็จการทหารเป็นอีกครั้งที่สถาบันการศึกษาได้พื้นที่ในการรวบรวมและสร้างความตระหนักรู้ทางสังคมในลักษณะเดียวกันกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กลุ่มปัญญาชนจากช่วงเวลาดังกล่าวได้กลายเป็นชนชั้นกลางที่เรียกร้องสิทธิทางการเมืองและ เศรษฐกิจของตนอย่างแข็งขัน การศึกษาที่เคยเป็นการผลิตบุคคลในการรับใช้และเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐราชการได้เข้าสู่การให้ความตระหนักรู้ในผลประโยชน์ระดับปัจเจกและกลุ่มประชาชนรวมถึงความรู้ที่ใช้ในการแสวงหาประโยชน์เหล่านี้ตอบสนองต่อตนเองและระบบตลาดมากยิ่งขึ้น

การศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการพัฒนาเยาวชนเข้าสู่การเป็นแรงงานทางเศรษฐกิจตามแนวคิดการพัฒนาประเทศแบบเชื่อมโยงกับโลกไร้พรมแดนในมุมมองการศึกษาโดยภาครัฐอธิปไตยในการควบคุมการศึกษาของรัฐไทยยิ่งลดน้อยถอยลงมหาวิทยาลัยจำนวนมากถอนสถานะจากการเป็นส่วนราชการเพื่อการจัดการและสรรหางบประมาณด้วยตนเองในรูปแบบหน่วยงานในกำกับของรัฐตามโลกทุนนิยม โรงเรียนเอกชนมีบทบาทสำคัญมากขึ้น ภาวะสมองไหลจากการเดินทางไปประกอบอาชีพหรือย้ายถิ่นฐานของแรงงาน และปัญญาชนสู่ต่างแดนกลายเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางประชากรของไทย ภาวะดังกล่าวยังคงเกิดขึ้นในปัจจุบัน และการย้อยถวนกันระหว่างภาครัฐ ผู้นิยมภาครัฐและภาคประชาชน หรือผู้นิยมภาคเอกชนได้ก่อตัวขึ้นในสถานศึกษาอย่างหนัก ข้อมูลข่าวสารทั้งจริงเท็จที่มีมาอย่างมากมายมหาศาลและ เข้าถึงได้ง่ายในคริสต์ศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะในทศวรรษปัจจุบัน แบบเรียน ตำรา และครูอาจารย์อาจตามไม่ทันกระแสทางความคิดของเยาวชนในสังคม การปะทะกันทางความคิดระหว่างผู้ใหญ่ และผู้น้อยในระบบการศึกษาจึงเป็นสถานการณ์ร่วมสมัยของสังคม เมื่อความมั่นคงของชาติถูกให้ความหมายไม่เหมือนกันหากสภาวะสงบปราศจากความกลัวและผลกระทบจากภัยคุกคามของระบบการศึกษาโดย

รัฐที่บังคับเจตจำนงของผู้เรียนยังคงอยู่อาจหมายถึงความมั่นคงของชาติในความหมายที่ชาติหมายถึง ประชาชน ก็ย่อมเป็นสถานะที่เป็นภัยคุกคาม ต่อความมั่นคงของมนุษย์ไปด้วย

การศึกษาจึงกลับสู่บรรยากาศของการเป็นกิจกรรมที่ถูกใช้เป็นกลไกเสริมสร้าง หรือ บ่อนทำลายความรู้และทักษะที่จำเป็นของกลุ่มผู้เห็นต่างทางสังคมระหว่างผู้นิยมรัฐแบบอนุรักษนิยมสุดโต่งกับผู้มีความคิดก้าวหน้าแบบเสรีนิยมสุดโต่งมนทัศน์ของกลุ่มคนอย่างหลังนั้นอาจมิได้มุ่งการกำจัดทำรัฐไปเสียทีเดียว แต่อาจเป็นการมอบบทบาทอื่นให้รัฐในการกำหนดการศึกษาไปตามอุดมการณ์ใหม่ดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 หรือช่วงการขยายตัวของลัทธิสังคมนิยมในพุทธทศวรรษที่ 2500 – 2510 ในห้วงปัจจุบันนับแต่ ค.ศ. ที่ 2020 ประเทศไทยยังได้เผชิญภัยคุกคามด้านความมั่นคงต่อภาคการศึกษาที่ไม่ได้แตกต่างจากเดิมในเชิงรูปแบบมากนัก หากว่าตัวแสดงอาจมีจุดมุ่งหมายต่างออกไปมากกว่าเพียงอุดมการณ์ทางการเมือง การผงาดขึ้นทางอำนาจของจีนไม่ใช่การก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจโลกคอมมิวนิสต์แทนสหภาพโซเวียตที่ล่มสลายไป หากแต่เป็นความพยายามสร้างระเบียบโลกใหม่แยกขาดจากระบบโลกเสรีนิยมของสหรัฐอเมริกาและประเทศในยุโรปในทางเศรษฐกิจและการเมือง ระบบทุนนิยมในลักษณะบริษัทและกลุ่มทุนข้ามชาติได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการขยายอิทธิพลไปจนถึงการตั้งรกรากของกลุ่มอำนาจสัญชาติจีนไปยังประเทศเป้าหมายผ่านความเปราะบางทางกฎหมายและมาตรการป้องกันการลงทุนจากต่างประเทศ ส่วนสำคัญในการขยายอิทธิพลแก่ประเทศต่าง ๆ คือการครอบงำสถาบันการศึกษาและการตั้งสถาบันเผยแพร่หลักนิยมของจีนผ่านสถาบันการศึกษาของไทยมาในรูปแบบของกลุ่มทุนธุรกิจสัญชาติจีน จากข้อมูลของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มี 3 มหาวิทยาลัยเอกชน ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกริก มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด และมหาวิทยาลัยเมธาร์ธย์ ที่มีผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่เป็นชาวจีน และมีนายกสภามหาวิทยาลัยเป็นชาวจีนมากไปกว่านั้นมีรายงานจากแหล่งอื่นถึงการนำเข้าคณาจารย์และนักศึกษาจากจีนที่ดำเนินการเรียนการสอนในหลักสูตรตามแบบของตนภายใต้ปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยไทย ในลักษณะนี้อาจกล่าวได้ว่าไทยกำลังสูญเสียอธิปไตยทางการศึกษาและกลายเป็นแหล่งประกอบผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาให้แก่ชาติอื่น ๆ ในความรับผิดชอบของประเทศไทยเอง นอกจากนี้ทางการเงินยังมีการจัดตั้งสถาบันขงจื้อในบางมหาวิทยาลัย อาทิ สถาบันขงจื้อแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันขงจื้อมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ท่ามกลางข้อกังขาถึงความพยายามขยายอำนาจทางวัฒนธรรมและกล่อมเกล้าให้ประชาชนในประเทศต่าง ๆ เข้าสู่หลักนิยมแบบจีนความเห็นอกเห็นใจในการผงาดขึ้นสู่อำนาจของจีน การรับเอาภาษาและวัฒนธรรมของจีนเข้าไว้ในความรับรู้ให้ง่ายต่อการ

สร้างความร่วมมือทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม อันจะนำไปสู่กับดักทางเศรษฐกิจ และความผันผวักับอำนาจของรัฐบาลหรือกลุ่มทุนเงินต่อไป

การศึกษามักไม่ถูกควมรวมเป็นองค์ประกอบของความมั่นคงแห่งชาติ เนื่องด้วยหลายสาเหตุ อาทิ 1) การพิจารณาการศึกษาในฐานะกลไกหรือกิจกรรมในการส่งเสริมกำลังอำนาจของชาติผ่านทรัพยากรมนุษย์หรือ การศึกษาวิจัยทางเทคโนโลยีแทน จึงมิได้สัมพันธ์ทางตรงนักเมื่อพิจารณาอย่างผิวเผิน 2) ความมั่นคงของมนุษย์ ถูกนำเข้ามาเป็นความมั่นคงแห่งชาติอย่างไม่เต็มที่ เพราะยึดโยงการรักษาความมั่นคงของรัฐเป็นการลดทอนสิทธิ เสรีภาพของปัจเจกชนในกรณีส่วนมาก ประกอบกับการศึกษามิได้เป็นองค์ประกอบสำคัญของความมั่นคงของมนุษย์ทั้ง 7 ด้านตามที่กำหนดไว้โดยสหประชาชาติ แต่เป็นประเด็นเชิงปฏิสัมพันธ์ที่บุคคลกำหนดขึ้นในกิจกรรมสังคมหนึ่ง ๆ และแม้จะปรากฏเป็นสิทธิมนุษยชนพื้นฐานแล้ว การศึกษายังนับได้ว่ามิได้เข้าร่วมกันอย่างผสมผสานกับความอยู่รอดของรัฐชาติในมิติความมั่นคง 3) ความเข้าใจอย่างตื้นเขินที่ว่า การศึกษามิได้เป็นประเด็น “ความมั่นคง” แบบเดิมอย่างตรงไปตรงมา อาทิ การทหารและการป้องกันประเทศ การข่าวกรอง การรักษาความปลอดภัยสาธารณะ การบริหารวิกฤตการณ์ เพราะมุมมองความเข้าใจต่อประเด็นความมั่นคงมักวนซ้ำในเรื่องที่เป็นระดับประเทศเป็นเหตุการณ์ใหญ่ มีความรุนแรงแบบฉับพลัน เป็นวินาศกรรม อาชญากรรม และเห็นได้กันตรง ๆ ชัด ๆ โดยทั่วกัน การศึกษาต่างจากกำลังอำนาจแห่งชาติหรือภัยคุกคามต่อความมั่นคงแห่งชาติในความหมายทั่วไป ด้วยการสร้างผลกระทบหลักต่อความมั่นคงแห่งชาติในระยะยาวผ่านการบ่มเพาะ และการปฏิสังสรรค์ทางความคิดเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และฝังราก ความเสื่อมโทรมของระบบการศึกษา กลายเป็นจุดอ่อนและกร่อนทำลายกำลังมนุษย์ของประเทศในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการควบคุมกล่อมเกลாதงสังคม จิตวิทยาก็จะลดน้อยถอยลงไป การศึกษาในฐานะการสื่อสารระยะยาวนั้น เป็นรากฐานในการยกความรู้ หรือศักยภาพให้ประชาชนเชื่อมั่นในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตไปจนถึงการมีความเชื่อความหวังต่อภาครัฐและประเทศชาติในปัจจุบันหลักสูตรและกิจกรรมในโรงเรียนสถานศึกษาต่าง ๆ ของประเทศไทยเป็นรัฐประศาสนนโยบายของรัฐที่มีผลต่อ “คนรุ่นใหม่” ตั้งแต่อนุบาลชั้นปีที่ 1 ไปจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นอย่างน้อย ร่วม 12 ปี ในชีวิตแม้จะมีโรงเรียนเอกชน หากมิใช่โรงเรียนนานาชาติหรือการศึกษานอกระบบ หลักสูตรการสอนยังถูกควบคุมอยู่โดยกระทรวงศึกษาธิการมาโดยตลอด การศึกษาที่ดีหรือไม่ดีนั้นย่อมกำหนดความเข้าใจในวัตถุประสงค์เฉพาะของประเทศชาติที่มีต่อผู้คนในสังคมอย่างชัดเจน ท้ายที่สุด การศึกษาจะถูกพิจารณาว่าเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติตามยุคสมัยและสถานการณ์หนึ่ง ๆ ก็ต่อเมื่อถูกเล็งเห็นว่าเป็นกลไกในการเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ หรือกลายเป็นภัยคุกคามต่อ

ความมั่นคงแห่งชาติ หากความหมายของความมั่นคงของชาติยังยึดโยงกับความมั่นคงของภาครัฐ นอกจากนี้นี้ยังจะถูกพิจารณาโดยผู้กำหนดนโยบายของรัฐที่ให้ความสำคัญกับทรัพยากรบุคคลในรัฐ การพัฒนาศักยภาพและการสร้างจิตสำนึกทางสังคมของผู้เข้ารับการศึกษาจะกลายเป็น “เครื่องมือ” เพื่อการรักษาและพัฒนาความมั่นคงของประเทศชาติได้ตามที่ถูกรัฐกำหนด หรือในทางตรงกันข้าม เพื่อการเอาตัวรอดจากการถูกบังคับทางอำนาจจากภาครัฐ หรือผู้อื่นไปสู่ความมั่นคงของชาติในมิติของภาคประชาชนนั้น (รอย อิงค์ไพโรจน์, 2567, 30 สิงหาคม)

สรุปผล

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ เพราะมีบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมนุษย์เป็นกำลังสำคัญในการสร้างความเจริญและเสถียรภาพของชาติ การศึกษาช่วยพัฒนาทั้งปัญญาและคุณธรรม ทำให้มนุษย์สามารถแยกแยะความถูกผิดและดำเนินชีวิตด้วยเหตุผล ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในระดับบุคคล สังคม และประเทศชาติ การศึกษาจึงถือเป็นแสงสว่างที่ยิ่งใหญ่กว่าพลังงานใด ๆ เพราะมันสามารถจัดความมืดแห่งอวิชชาและกิเลสได้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเจริญงอกงามทั้งในด้านปัญญา ร่างกาย และจิตใจของบุคคลและสังคม ผ่านการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษายังครอบคลุมถึงการสืบสานวัฒนธรรมและการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ ดังนั้น การศึกษาไม่ใช่เพียงแค่การเรียนในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย แต่ยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ในทุกภาคส่วนของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว ชุมชน หรือในองค์กรต่าง ๆ การศึกษายังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาประเทศ โดยการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทักษะที่ทันสมัย อาทิ เทคโนโลยีดิจิทัล และความคิดเชิงวิพากษ์ นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในยุคปัจจุบันนี้ และในมุมของการพัฒนาประเทศ การศึกษาเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเทศไทยยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน อาทิ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนที่ยังต่ำกว่ามาตรฐานระดับโลก การขาดการเชื่อมโยงระหว่างระบบการศึกษาและตลาดแรงงาน รวมถึงทักษะสำคัญที่ตลาดแรงงานต้องการ อาทิ ทักษะด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และความคิดสร้างสรรค์ ยังขาดการพัฒนาที่เหมาะสม นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัย ยังเพิ่มความจำเป็นในการปรับตัวของระบบการศึกษา เพื่อรองรับความต้องการของประชากรในอนาคต นอกจากนี้ การศึกษาไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้าง

ความมั่นคงของชาติ การศึกษาที่ดีช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกทางสังคมและพัฒนาความสามารถของประชากร ทำให้ประเทศมีความมั่นคงทั้งในแง่สังคมและเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม หากการศึกษาไม่สามารถปรับตัวตามสถานการณ์ได้ มันอาจกลายเป็นจุดอ่อนที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในระยะยาว ดังนั้น การศึกษาไม่เพียงแต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงให้กับชาติผ่านการพัฒนาคน

เอกสารอ้างอิง

- กัญญภัค แมกกี. (2561). ปัญหาในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 23(1), 114-123.
- คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นางสาวแพทองธาร ชินวัตร นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา. (2567, 12 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 141 ตอนพิเศษ 251 ง, หน้า 1-64.
- ประกาศ เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). (2565, 1 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 139 ตอนพิเศษ 258 ง, หน้า 1-149.
- พระมหาเอกพันธ์ วรรณมณญ (มะเตือ). (2567, 31 กรกฎาคม). *การศึกษา คือ ความมั่นคงของชาติ*. (สุทธิพงษ์ เสมสูงเนิน, ผู้สัมภาษณ์)
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก. หน้า 1-23.
- ภูวดล ศิริพงษ์. (2564). พระบรมราโชบายด้านการศึกษากับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสารทหารพัฒนา*, 45(1), 1-10.
- รอย ینگไฟโรจน์. (2567, 30 สิงหาคม). *การศึกษา คือ ความมั่นคงของชาติ*. (สุทธิพงษ์ เสมสูงเนิน, ผู้สัมภาษณ์)
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579*. กรุงเทพฯ : บริษัท พรักหวาน กราฟฟิค จำกัด.
- อุทัย ภูเจริญ. (2564). การศึกษาสร้างคน คนสร้างประเทศชาติ. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 12(1), 25-33.